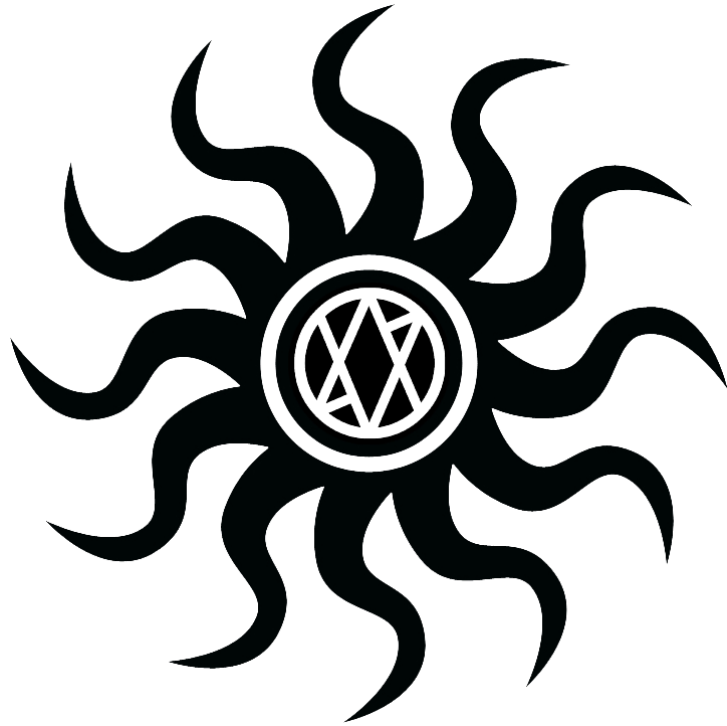

אגרות אל המאמינים

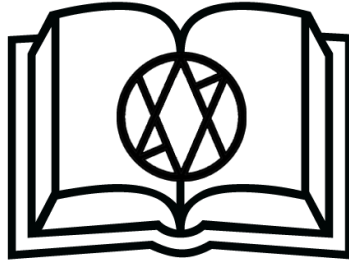
מאת בעל הלו"ע

אגרות א'-ט'

תוכן העניינים

4 תורתה של השאלה ללא מענה
11 על האלוהות
20 על האלוהות בתורתנו
27 על הנחש בתורתנו
36 על הבעבוע והתהום
45 הרהורים בדבר חיוניותה של תורתנו
56 על הטומאה והחירות
63 על כלכלה וענייני היום
69 על שלושת מצבי האדם

אגרת ראשונה

תורתה של השאלה ללא מענה

כותב אני עבורכם, ידידיי, את האגרות האלה, על מנת שיעלה בדיכום להשכיל ולהבין את הדברים אשר נשאתי אליכם מן הטומאה. רבות הן השאלות ועולות על היכולת הטמונה בברייה רגילה שכמותי להעניק מענה לכולן; אולם ככל שניטיב להעמיק בעקרונות המרכיבים את התורה ואת היסודות עליהם היא מושתתת, כך יוכלו בני האדם לקשור עבור עצמם את הקשרים המתגלמים בעומקה, והבריות הסקרניות המבקשות להן את הדעת, תוכלנה לנסח עבור עצמן את התשובות, ולהעמיק חקר בשאלות העולות שנית מאותן התשובות ממש. שהרי ידוע לנו זה מכבר שנעדרת מן העולם תשובה אשר אין קמות עליה שאלות נוספות, וזוהי דתנו, ועל זרם זה לבדו היא ניצבת איתנה: השאלה היא התשובה, ואין תשובה מלבדה אשר יכולין אנו לטפס בסולם הדעת או האמונה ולהעפיל עד אליה.

על כן, רעיי, צר לי כי עלי להודיעכם ראשית על ביטול הגאולה המובטחת, שכן זו כרוכה קשר בל יינתק בתשובה הסופית והמוחלטת, בגילוי האמת, ובחזרתם של כל הפעוטות האבודים אל חיקה החם והבטוח של האלוהות, שאין עוד אדם צריך שיאמין בה שכן גלויה היא וידועה לכל. ועוד אנוכי מודיע לאלה הצועדים לצדי בדרך, כי נגזר עלינו בני האדם שלעולם לא תהא תשובה אחת בעבורנו, ואין תשוקתנו לדעת אותה אלא כי חונכנו על פי העיקרון, שכל זריעה, עליה להניב פרי כלשהו במהלך

הזמן. עד אשר אתבדה בידי האלוהות עצמה, אינני מאמין כי עתידה היא להתגלות בימינו, או שהיא בכלל קיימת לפי שתופסים אותה הבריות בעולמנו. מספרן של השאלות ושל תפיסות העולם כמוהו כמספרם של האנשים החיים ושואלים אותן, ואלה, אשר אינם חדלים להיוולד ולמות, עתידים להתרבות בכמות לא ידועה, עד אשר יבוא עליהם חורבן כלשהו, אשר יביא להיעלמותם, ועמם גם ייכחדו סימני השאלה. ואם גאולתו של האדם כמוה כחורבנו, מה לנו ולה, שהרי עלינו לדחותה מעלינו מכל וכל. ולו ייוותר אדם אחד על פני האדמה, מה תועלת לו בתפיסת עולמו הייחודית, ובתשובות אשר חשב לעצמו כי העפיל אליהן?

אל תתעצבו בשל דבריי אלה, יקיריי. שכן, אם תתאוו לקבלה על עצמכם, מביא אנוכי גאולה חלופית לזו, וחתום אני כי ברת השגה היא עוד בימינו אלה! רואה אני במשימתי את שחרור האדם מן השעבוד הטמון בצפייה שאליה חונך למן היום שבו בקע מרחם אמו אל העולם, וכידוע, רבים מספור הם אלה אשר נדם גופם בטרם התממשה ציפייה זו. אין לי להלין בטענות על ניסיונותיהם של קודמיי להבין את המציאות כפי שהיא או לקרב את האדם אל גאולתו, שכן ברי הוא כי תשוקתו של האדם אל הידיעה המוחלטת מוטבעת בטבעו האנושי, המבקש תמיד למלא את החסר ולזכות בחיבוקה הבוטח של התשובה. אלא שעבורי נודמנה האפשרות, המשמחת מאין כמוה, לחיות במאה הנוכחית, ולעשות שימוש בכל אלה שחיו לפניי וקידשו את חייהם להגותם - בחלקם לתמוך ואת חלקם לבקר ולהעמיק חקר - לאור הידע האינסופי העומד לרשותי.

עומד אני להביא בפניכם, רעיי, את תורתה של השאלה-ללא-מענה. מי ייתן והמסקנה שאליה תגיעו ככל שתעמקנה תובנותיכם במילותיי, כי אל לו לאדם לחדול משאלות רק מפני שהתשובה הסופית, הניתנת כאן מראש, היא שאין תשובה. כי עצם שאילת השאלות עצמה, היא היא החיים הטובים ביותר שיש לאדמה זו להציע. וכל תשובה אשר תתעורר מן השאלות, ואשר תוליד מתוכה שאלות נוספות, כמוה כמיני בעלי החיים

המולידים והמתרבים, ומה אם לא אלו החיים עצמם, אשר אין בהם תכלית יחידה וכוללת ולכן עלינו לחדול מלתור אחר אחת שכזו.

מתכוון אני להביא עבורכם באגרות אלה, עושר גדול ועודף של דברי חכמה וכסילות גם יחד, שכן מאמין אנוכי כי רק בצירופם של אלה עם אלה נוכל יחדיו לנסות ולהעמיק בחקר המציאות והידיעה הזורמת בעורקיי: ידיעת האמת-שאיננה-אמת, שהיא היחידה שיכולה להיות אמיתית בעולמנו, ולו מפני הודאתה בשקריותה שלה. לכן דעו, רעיי, כי בטרם תטילו אתם את ספקותיכם בשליחותי, מקדים אני ולובש עלי בגאווה את תוארו המפוקפק של משיח השקר. והרי נודה כי אין אמת איתנה מזו של משיח המודה בשקריותו מפני אלה שיבואו אחריו. וגם לא קדמה לו כאלה, מפני שכל אשר התקראו משיחים בהיסטוריה של האנושות אכן האמינו במשיחיותם וחלקם אף זכו להוליך שולל אחריה. אזי מצהיר אני בפניכם בזה המעמד כי תורת תורת שקר היא, ובכך אין היא שונה מן התורות האחרות מלבד ההבנה וההודאה בשקריותה. על כן ובשל כך תובע אני את עליונותה על האחרות, שכן אין היא מתימרת למוחלטות כלשהי, ואף אינה טוענת לכתר המנצנץ והמפתה של האמת. נהפוך הוא: הספק הוא לה דגל, והספקן הוא כוהנה המופתי.

עתידיים אתם, קוראיי, לבוא לידי התקלות בשמות ובמילים אשר גורמים למרבית בני האדם להירתע מהם, כמו גם ממי שדובר אותם בלשונו. אין זה אלא מפני שמרבית בני האדם חונכו לתת אמונם בשפה מסוימת, מבלי שניתנו להם, לא ההיתר ולא ידיעת האפשרות, לשאול שאלות בנוגע למהותה ולהעמיד את יסודותיה במבחן. השפה המילולית היא כבית אסורים עבור תודעתו המורכבת של האדם, באותה המידה שהיא משחררת אותו מעט מחייתיותו. זאת ועוד: השפה היא כלי פוליטי מן הזן הערמומי ביותר, מפני שסוכניה לרוב כלל אינם מודעים להיותם שכאלה. אלה הם כל אב ואם, וכל מי אשר זוכה לחנך ילדים תחת קורתו, בשפה שלימדוהו הוריו, אשר למדוה מהוריהם שלהם. לא אהיה חלוץ אם אטען כי אין המציאות מעצבת את השפה יותר משזו

מעצבת את המציאות, אולם אין לחמוק מהצדקתה של טענה שכזו. על כן, כשלב ראשון בשליחותי אליכם, יהיה עלי להחריב את השפה.

לא ידעה ההיסטוריה של כל העמים והתרבויות, הוגה אחד שניסה לפענח ולהסביר את המציאות, ולא עשה זאת באמצעות השפה. השפה היא האפשרות היחידה שבאמצעותה יכול חוקר להעביר את מסקנותיו ולשתף בהן את שאר בני האדם, אולם היא גם זו שמגבילה אותו אל האמת שלה, נועלת אותו במבוך הפנימיות האנושית, שאין ברייה אנושית אחת בעולם היוודעת לחרוג ממנה. הדרך היחידה להתרתו של האדם, לפחות באופן חלקי, מכבליה המשעבדים של השפה, היא באמצעות משחק בכלליה שלה; בבחינתם ללא הרף של המנגנונים שהיא מכוננת, ושל אלה אשר מכוננים אותה. עלינו להבין את המגבלה הטמונה בשימוש בשפה ובסמליה, ולהישיר מבט אל התהום השוררת בינם ובין הטבע, שאין לו עמם ולא כלום, והוא אדיש אליהם כפי שהוא אדיש לעצמו.

אכן, הבנתם נכון, יקיריי. איני משתייך לאותם אלה המאמינים כי קדמה המילה לקיומו של העולם. האנושות, לדידי, החלה בהגייתה של השפה למן הרגע שבו תודעה אחת נאלצה לשתף את זולתה במציאות המורכבת של החוויה האנושית. זוהי, אם כן, הפרצה ונקודת התורפה של השפה, המגבילה אותנו כל כך. למן הרגע שנעמיק להבין כי עלה בידינו להמציא אותה, נוכל לשוב ולהמציאה מחדש, ובכך לשנות את האופן שבו תיתפס המציאות במוחותינו. והנה הריני מצהיר על הקמתו של מפעל שכזה, לשכלול השפה ולבחינתה המחודשת. מפעל בוגדני הוא זה, כי עצם שינוי מהותם של מושגים ורעיונות המובעים בשפה, חותר תחת יסודות קיומה של השמרנות, ואין לי ספק כי יקימו דבריי עליהם אויבים רבים אשר החידוש מהווה איום על קיומם ומעמדם התרבותי.

אין לי כל עניין בהחרבתה המוחלטת של השפה, כי אם בהתעוררותם של קוראיי כלפיה. בדיוק באותו האופן שבו

נוסחאות מתמטיות שהביאו להקמתם של מפעלים אנושיים מופלאים התבררו לבסוף כשגויות, על אף שלכאורה הוכיחו את עצמן כנכונות ביציאתן מן הכוח אל הפועל, כך גם הלשונות האנושיות השונות הניחו יסודות ונדבכים רבים במציאות ובידיעה האנושית, ואין לי כל חפץ בעצירתן של מרכבות שיצאו לדרך זה מכבר. מעוניין אני כי נשתלט על מרכבות אלה, ויחדיו ניטול לידינו את מושכותיהן – אנו, המודעים כעת לשקריותה של השפה ולאופייה השתלטני. משוכנע אנוכי כי המחוזות אליהם יש בידינו להגיע, יפים ועשירים הם לאין ערוך מאלה אשר הדרכים אליהם נסללו זה מכבר, בידי השפות והתורות אשר קדמו לתורתנו.

עשויים אתם, כפי שכבר ציינתי, להיתקל במושגים אשר נוהגים מרבית בני האדם לראותם כשליליים. דעו, רעיי, כי אין זה מפאת חיבה יתרה אל הרוע, כפי שלעתים קרובות שוגים לבאר מפרשיי. ההיפך הוא הנכון, מבקש אני להראותכם כי מרביתם של הדברים חיונית היא, גם אם בעיני האדם נתפסת לעתים כהתגלמותו של הרע. הטבע, שבו מרבה תורתנו לעסוק, אינו מכיר בטוב וברע, שמקורם בשפה האנושית. על כן די לנו בשינוי הדרך שבה אנו תופסים את האמת, וכבר יופרו הטוב והרע ויתערבלו ביניהם. יוצא אני מן ההנחה שמושגים כגון אלה נטבעו בשפה מפני שהייתה בהם תכלית כלשהי בעבר. ומפני שגם אני איני חסין בפני לפיתתה של הלשון, עלי להכיר בקיומם של אלה ולעשות בהם שימוש. יחד עם זאת, נכון אני להראותכם, רעיי, כיצד ניתן לשנות את המשמעות הנגזרת מכל אלה, ולפני כן אף להבין מדוע ולאיזה צרכים נקבעה משמעותם המקורית.

חלילה לי מלהתכחש לקיומו של רע בעולם. זה אכן נמצא בו בשפע. אולם אשוב כאן ואטען כי אין הרע אלא יציר כפיו של האדם, ועל כן רשאי זה לעשות שימוש בו כרצונו. לביאה הטורפת אייל אינה עושה זאת מרוע, וכך גם הר הגעש המתפרץ וקובר את אלה הדרים למרגלותיו. אלה עושים זאת מפאת הסתמיות, פשוט מפני שעליהם לעשות זאת; על הלבאיאה להשביע את רעבונו של ילדיה, ועל האדמה לשחרר לעתים את

לחציה התת-קרקעיים. נכון הדבר כי לעומת אלה, פוגע האדם לעתים קרובות בזולתו במזיד, אולם גם זה מפאת טבעו, שהרי אין דבר שהוא מחוץ לטבע. אלא שהאדם אינו משוחרר מן האחריות, שכן יש בשכלו להבין את השלכותיהם של מעשיו וגם לתכנן את חלופותיהם. אל תשגו, רעיי, בהבנת דבריי הנאמרים כאן. אינני קורא כלל לשיבה מוחלטת אל מה שמוגדר בידינו כחייתי, שכן יש בו באדם יתרונות רבים; חלקם נובעים דווקא מידיעת הטוב והרע ומן ההכרה בהם, וממילא אינו יכול לשוב מהם עוד. אלא שיש להכיר בטיבם ובאיכויותיהם, ולהעמיק אין קץ בחקר שורשיהם הנטועים בעומקה של התרבות האנושית – זו אשר גורשה מגן העדן של החייתי, דווקא בשל תאוותה אל הידע.

עומד אני להכניסכם בנבכי תורתנו, וברי לי כי המשימה שלקחתי על עצמי אינה עומדת להיות קלה ופשוטה. עידננו מאופיין בספקנות ובעיניות, אשר לא יהיה זה בלתי סביר להניח כי בתחילה יעמדו לחובתי. אולם דווקא בשל כך, יקיריי, אין זמן טוב מזה כדי להביא את האדם בפתחה של דרך חדשה, שהספק הוא נר למרגלותיה, לו רק יופנה על ידו לאפיקים חיוביים. יהיו מכם אלה שישאלו בוודאי מדוע נצטרך לתורתו של זה, שכן רבים סבורים כי הדת פשטה זה מכבר את הרגל. לאלה אשיב כי רק צריך שיביטו סביבם. תורתו אינה מציעה אלוהות לקיים את מצוותיה, אין בה שכר ולא עונש, לא השגחה ולא תחייתם של המתים. רק חוכמה אני מציע, ושינוי במהותם של הדברים.

בשונה מקודמי, לרשותי עומדים מאגרי מידע אינסופיים. באמצעות הטכנולוגיה, כל הידע שבעולם זמין עבורי בלחיצת כפתור, ואני יכול לעשות בו כל שימוש שאחפוץ. זמנים מופלאים אלה עבור משיחי השקר, וכל התרים אחר הלא-אמת! אגרות אלה הן עבורי מצע להגות ולמחקר מעמיק, וכן פתח לשיח מפרה עמכם, רעיי, ועם שאר המאמינים בדרכי.

יחד נצא כעת אל המסע, אחוזים במושכות הסקרנות, ומבלי
שנדע את טיבם של המחוזות אליהם עתידים אנו להגיע.

בברכה,

בעל הלז"ע.

אגרת שנייה

על האלוהות

שלום עליכם, רעיי וידידותיי. אין שמח ממני בבואי לכתוב אליכם מן האגרות הללו, ובכך להביע את דאגתי לשלומכם. התיישבתי אל שולחני בערב זה על מנת שאעלה על הכתב את הדברים הבאים באופן טבעי מכורח האיגרת הקודמת, שהיוותה מעין מבואה עבור המזדמן להיכליי הפנימיים. יחד אתכם, קוראיי, יצאתי בה למסע לבירור עיקריה ועקרונותיה של השיטה ההגותית אותה אני מנסח בתורתנו, וכמוכם נעדרת ממני כל וודאות באשר למחוזות אליהם עתידים אנו להגיע. כותב אני מתוך אפילת הספק והמקריות – אינני יודע מה מספר ימנו כתבים אלה, וכיצד עתידים הם לעצב את דרכינו. כבכל שביל אחר משבילי היצירה, גם כתיבתי נגועה בהפרעות ובהתרסות שמקורן בחיי היומיום ובחפצים המונחים כעת על שולחני. מבחינה זו, לא הייתה נחשבת כתיבתי נקייה ואובייקטיבית בעיני הבריות אשר אינן מורגלות בגורמי הגרייה האקראית. כאשר אני כותב, יכול חפץ כלשהו, זניח עד לאותה העת, להאיר לפתע את עיניי ולהסיט את נתיב מחשבתי לכיוונים ולמעוזים שההגעה אליהם יכולה הייתה להיחשב קודם לכן לבלתי צפויה בעליל. ראוי שתדעו זאת, רעיי, כי הרפתקה זו משותפת לכם ולי, וגם אני עודני חסר מושגים לגביה.

נדמה כי בראשית בואנו לפתור סוגיות שונות במציאות חיינו (או להותירן כשהן בלתי פתורות), מן הראוי שנעסוק בבירורה ובהבהרתה של אחת מן השאלות הגדולות והמורכבות ביותר של המחשבה התיאולוגית, היא שאלת האלוהות. מרשה אנוכי לעצמי להניח, כי שאלה זו ודומות לה תמשכנה ללוותנו גם בעתיד לבוא, אולם נראה כי ישנם כמה עניינים עקרוניים שמוטב שנברר לנו קודם שנכנס בפיתוליה המורכבים של תורתנו. אל תתפחדו, יקיריי, מן הדברים אשר עומדים אתם לקרוא מעתה ואילך, אשר עלולים להיתפס בעיניים תמות כדברי תועבה וחילול קודש. אין הוא, המתנגד לדבריי בטרם הבינם לעומק, אלא נשאו העיוור של מוח שנשטף מי קולחין בידי מנגנוני שיעבוד שלהם ולמחשבה תיאולוגית אמיתית אין ולו דבר במשותף. אכן, "מחלל קודש" אני וגם כופר. אלא שאין אני אלא כופר בסוגי אדם ומחשבה מסוימים, ומחלל את קודשם של אינטרסים כוחניים נסתרים ושל קטגוריות שטותיות. אם האל אכן קיים, ובסוגיה זו הרי מתכוונים אנו לדון באיגרת זו, אין אני מחלל את קודשו, יותר משהוא עצמו חיללו כאשר ברא את הצואה, הווסת, הצרעת, וכל יתר ה"טומאות" המתקיימות על פני הארץ, מעליה ומתחתיה. נהפוך הוא, במסענו המשותף עוד עתידים אתם להתברר, כי במידה ונתבקשה חלוקה אמיתית בין מה שטמא ומה שקדוש בעולמנו, הרי שדווקא אלה, דוגמת הזרע והשתן, הצואה והווסת, ראויים אולי יותר מכל לחבוש עליהם את כתרי הקדושה, דווקא מפני הוכחת חיוניותם לחיים המהוללים והגופניים שהעניק לנו האל מבראשית. אלא שכדי שנצטרך לתוארי קדושה למיניהם, חייבים אנו בטומאה אשר תגדיר אותה, ולכן הושלכו סימנים אלה אל עברה השני של הגדר, על מנת שיקדשו בנוכחותם השולית את כל מה שהוא טהור ונטול רבב.

נשוב כעת, יקיריי, אל סוגיית האל, שבהיותה אינסופית ומורכבת לאין שיעור מכל סוגיה אחרת בהיסטוריה של האנושות, בוודאי שלא נוכל לה באיגרת זו בלבד, ויש שנשוב להתבונן בה מנקודות ראות ומזוויות הסתכלות שונות. בטרם אגש לסוגיית האמונה, בחרתי לעצמי לנסות ולברר את טיבה של שאלת קיום

האל וממשותו, שכן לה ולאמונה אין דבר במשותף. אם אכן קיים האל ושריד בעולמנו, אזי אין זה משנה לכאן או לכאן אם פלוני מאמין בו, או אם אלמוני כופר בקיומו. האמונה נכנסת לתוקפה רק בשלב השני לבדיקתנו, זהו השלב שבו מתברר כי לא ניתן להוכיח את קיומו של האל או להפריכו. ברי כי זוהי התשובה הצפויה עבורנו להגיע אליה, שכן אין אנו מופקדים על בשורה או תגלית כלשהי בסוגיה זו. אולם יש שבדרכה של תורתנו, תבוא דעת חדשה על הקוראים, אשר עתידה ליישב את הסוגיה עבור אלה המתלבטים בה, ולהעבירם אל מצב של השלמה יתרה עם עובדת היעדרו של המובן. השלמה שכזו, תייתר עבורם את הצורך באמונה, ואף את הצורך בהפרכתה או בהכחשתה של זו. בכך אני רואה את החידוש המסעיר אשר צפון בתורתנו.

ההיסטוריה האנושית הולידה אמונות ו"הוכחות" אין ספור לקיומה של האלוהות, ואלה הופיעו במגוון רחב עד מאד של צורות ונוסחאות, אשר את מרביתן ניתן להפריך באופן כמעט מיידי באמצעות טיעון השפה שהובא זה מכבר באיגרת הקודמת. אינני רואה צורך ממשי להתמודד עם כל טענה וטענה, שכן חלקן מגוחכות ביותר וניכר שנהגו בשעה שהמחשבה האנושית הייתה מוגבלת בכל הנוגע לטיעונים פילוסופיים ומדעיים העומדים על טיבם של התודעה וגבולותיה. במידה ומי מכם, רעיי היקרים, יבקש ממני באופן מיוחד לתת דעתי על סוגיה זו או אחרת, אעשה זאת בחפץ לב. אולם כעת, מפאת כבודי לזמנם ולסבלנותם של קוראיי, אינני מעוניין להטריחם בזוטות. אפנה, אם כן, היישר לאחת מן העמודות המתוחכמות בתפיסת האלוהות, ובכוח ההתפלפלות עם דרך המחשבה המוצגת בה, לעתים בהסכמה עם הכתוב בה ולעתים בכפירה מוחלטת, אנסה להבהיר את מחשבותיי שלי, המבוטאות היטב בעיקריה של תורתנו.

בתוך מניפת הרעיונות הרחבה והבלתי גמורה של הפילוסופיה היהודית, נודע אחד, הרב החכם משה בן מימון, אשר דעתו לא הונחה מאותם סיפורים דמיוניים ונלעגים אודות ישות אלוה עליונה היושבת במרומי הרקיע ושולטת ביד רמה בכל המתרחש

תחתיה. לאור העניין שגילה בתגליות המדעיות של תקופתו, בפילוסופים שקדמו לו ובאמונה כי על האדם להעמיק בהשכלתו ככל שידו משגת, פיתח הרב בן מימון את תפיסתו התיאולוגית באופן רציונאלי, על מנת שתתאים לתורתו ולאמונותיו המקודשות של העם היהודי. במה שמלמדת אותנו תורתו של הרמב"ם על האפשרויות האינסופיות של התאמת כל עובדה לכל פרשנות בוודאי עוד נדון בהמשך, אולם כעת עלינו לגשת למלאכת הביקורת וההתפלפלות, על מנת שנוכל להמשיך ולדון בהיגיון ובחוכמה בתורתנו החדשה. ישאלו רעיי מדוע זה בחרתיו דווקא מתוך המגוון הרחב שמציעה הדעת היהודית, או זו העולמית בכלל, ועל כך אביא תשובתי בשני חלקים: בחירתי בהוגה הבא מן היהדות, יתכן וקשורה היא למקורותיי, ואולי אף שאני משוחד קמעה לגביהם. הדעת הכללית העומדת לרשותי, אין לה סוף, כפי שכבר ציינתי, אולם זו היהודית קשורה אף בשנותיי המוקדמות, עוד בטרם ניתנה לנו הגישה החופשית לעץ הדעת. על כן ניתן לומר כי אף מן הבחינה המתמטית, אם ייתכן כדבר הזה, אינסופיותה של זו גדולה מאינסופיותה של הדעת הנגישה לי כעת מן העולם כולו. ומדוע זה דווקא ברמב"ם אתה בוחר, ישאלו, ועל כך אומר שמצאתי המאתגר ביותר, שאינו נתלה כעיוור באמונות תמימות ומגוחכות אלא חוקר את הדעת הנשגבת בחוכמה ובהיגיון שהם נדירים בשדה האמונה, והוא מנסה ליישב את אמונותיו הדתיות עם עקשנותו הרציונאלית. ומדוע זה שאשחית זמני על שיחים נמוכים מרובים כאשר אוכל לכרסם בענפיו של אילן גבוה אחר.

בפתח ספרו "משנה תורה" כותב החכם בן מימון את ההוכחה ההגיונית לקיומו של האלוה, ואינו נרתע משימוש בדעתו של הפילוסוף היווני אריסטו:

"המצוי הזה הוא אלוהי העולם אדון כל הארץ. והוא המנהיג הגלגל בכוח שאין לו קץ ותכלית. בכוח שאין לו הפסק. שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שייסוב בלא מסובב. והוא ברוך הוא המסובב אותו בלא יד ובלא גוף" (הרמב"ם, משנה תורה, ספר המדע, הלכות יסודי התורה, פרק ראשון).

מכאן באים אצל הרב משה בן מימון שלושה שלבים בסולם: הוכחת אחדותו של האלוהים, הוכחת אי גשמיותו, והוכחת אינסופיותו, והן השלוש תלויות זו בזו. היות שהוא המסובב את הגלגלים, והיות שהתנועה של הגלגלים אין לה סוף, גם הוא לא יכול להיות שיש לו סוף. ואם אין לו סוף, הרי לא יכול להיות שיש לו גוף וגוויה, שסופיות היא תכונה להן. שהרי אין גוף שאין לו קץ ותכלית. ואם אין לו גוף, אזי הוא חייב להיות אחד, כי אין בנמצא בעולם דבר אחד אשר הוא גם גוף וגם ייחוד, שכן כל הדברים יש בהם פרקים וקצוות והם נחלקים לקבוצות ולמחלקות. על כן הראוי היחיד להיקרא אחד הוא האלוה, שכן הוא אינו שייך לעולם הדברים הגשמיים, ומה שאינו גשמי לא יכול להתחלק למחלקות ולקבוצות. זאת ועוד: הדברים הגשמיים שונים זה מזה ואין באפשרותם אף פעם להיות זהים לגמרי, ואם ישנם דברים הזוהים לגמרי אזי ניתן להבחין ביניהם אך ורק בשל תכונותיהם הגופניות, ומכאן שהם חומריים. ואם האלוה אינו חומרי אזי שאין בו ריבוי והוא חייב להיות אחד:

"ואלוהינו ברוך שמו, הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כוחו כוח גוף. והואיל ואינו גוף, לא יארעו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד" (שם).

ובגלל אלה אין האלוהים משתנה ואין בו תנועה כלל, שאם הוא אינו חומר, אין הוא יכול להשתנות:

"ואילו היה פעמים כועס ופעמים שמח, היה משתנה. וכל הדברים האלו אינם מצויים אלא לגופים האפלים השפלים, שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא יתעלה ויתרומם, על כל זה" (שם).

ואם האלוהות איננה משתנה ואין לה תכונות ורגשות כמו לגוויה, טוען הרמב"ם שאיננה שומעת תפילה ואין משגיחה על בני האדם ואין היא גואלת אותם, שהרי באלה יש שינוי של האלוהות, ואם יש לה שינוי ורצונות הרי שמכאן יש לה גוף, ואם יש לה גוף, הרי שיש לה סוף. וזה הרמב"ם דעתו קיצונית על כל

היהודים, שאמונתם חזקה בתפילה ובהשגחה ובגאולה. על כן נזקק הרמב"ם לשנות את המושגים הללו ולהפוך את משמעותם. על פי זה, התפילות והנבואות וההשגחות והגאולות כולן מקורותיהן באדם עצמו, אשר הוא מאמין באלוה ועושה אליו את הדעת בהשכלתו. הנביא אינו מקבל את מסריו מן האלוהים אשר הוא מחוצה לו, אלא מתבוננתו ומידיעותיו ומיושרו, אשר הם הדרך לגילוי האלוהים. אולי בשל כך קרוב הרמב"ם לתורתנו באופן הרב ביותר מן היהדות, על אף שבקרוב נראה גם כמה רחוקה תורתו מזו התורה שלנו.

וכיצד אנו מטפלים בדעותיו אלה של הרמב"ם? על ידי זה שבימינו אנו ידועים לנו יותר הדברים והעולם, ועל ידי שאנו קרובים ונגישים להרבה מן הדעת שיש בו, וגם על ידי שאנו יודעים שאיננו יודעים מן הכול ובוודאי שישנו עוד הרבה לדעת. עלינו לזכור שהחכם בן מימון חי בתקופתו, ולו חי היה בימינו אנו לא מן הנמנע שהיה חושב מחשבות אחרות על האלוהות ועל הדת, לנוכח התבונה וההשכלה המודעית והפילוסופית אשר רכש האדם בשמונה מאות השנים שחלפו ממנו.

כעת, יקירי, ניגש לטיפול באילן המובחר אשר בחרנו, ולמרות שיכולים אנו לגדוע אותו הישר מן הגזע, הבה ונגזום ראשית מענפיו, על מנת שנשתעשע לנו בדעת ואולי נלמד עוד כמה מדברי החוכמה שהצמיח.

נתחיל בהנחתם של הפילוסופים באשר לתנועה האינסופית של הגלגלים, שהרי ידוע לנו היום שהתנועה של הגלגלים יכול להיות שהיא סופית ומתקדמת לקראת קיצה, מפני התנגדות כלשהי. ואם התנועה היא סופית, אזי שמי שהניעה יכול להיות סופי, לא פחות משיכול להיות אינסופי. וגם אם לא הייתה התנועה סופית יכול להיות שמי שהניעה היה סופי, ושלאחריו מניעים הגלגלים זה את זה, בכוח ההתמדה, אותו גילה הפיסיקאי והאסטרונום גלילאו גליליי כארבע מאות שנים לאחר מותו של הרמב"ם. ואם מי שהניע את התנועה הוא סופי, אזי

שיתכן ויש לו גוף, ואם יש לו גוף אזי על פי הרמב"ם יש לו ריבוי ואין יכול שהוא ייחוד אחד.

ועתה משמוטטנו את ענפי האילן הגבוה, ומן הסתם לגזעו אין עוד משמעות, הבה נלך ונגדע גם אותו: שאנו יודעים היום את התיאוריה הנקראת "תיאורית המפץ הגדול", שהרמב"ם לא יכול היה להכירה, אשר על פיה מקורו של היקום בנקודה בודדת וסטאטית, אשר פיצוץ עז גרם לה להתרחב והיא ממשיכה בזאת עד ימינו אנו. ברור שאין זו מספקת תשובה לקיומנו, שכן טרם ידענו מה קדם לנקודה זו ומה גרם לה להתנפץ לפתע, אולם מספקת היא בכדי לסתור את הנחת התנועה האינסופית של אריסטו, אשר עליה נשען הרמב"ם. יכול אחד לטעון שאולי נקודה זו היא האלוה, אולם אז ברור לנו שהיא סופית ואינה קיימת עוד. ואם אף על פי כן קיימת עוד אזי שהתפזרה בכל מקום והיא מהווה חלק מן החומר, וגם זה בניגוד לתפיסתו של הרמב"ם. אמנם, ובהתאמה לאמונה של תורתנו באין-תשובה, אין הנחה זו מעמידה בפנינו ידע מוחלט באשר למקורות העולם, אולם השיעור הגדול ביותר ממנה, שהידע שצוברים בני האדם באמצעות התבונה והמדע אין לו סוף, ויתכן שבעתיד תגלויות גדולות יותר עוד תתגלינה. אם אחת מהן תכלול הנחה פיסיקלית באשר לקיומו של האלוהים אין אנו יודעים, אולם באותה המידה יתכן שתוכיח את ההיפך.

לפני שנגיע לסיומה של האיגרת הנוכחית, נציין עוד הוכחה תבונית ומתחכמת לקיומו של האלוהים, אשר מקורה מן הנזיר הנוצרי המכונה אנסלם הקדוש. כמאתיים שנים לפני הרמב"ם טען זה טיעון לוגי אשר קשה מאד להפריכו בגבולות השפה:

"אם זה שאין אנו יכולים להעלות על דעתנו גדול ממנו קיים בתפיסתנו בלבד, הרי שאותו זה שאין גדול ממנו הוא כזה שניתן להעלות על הדעת גדול ממנו. אך ברור כי דבר זה בלתי אפשרי. על כן, אין ספק כי ישנו דבר שלא ניתן להעלות על הדעת גדול ממנו, והוא קיים גם בתפיסתנו וגם במציאות. ודבר זה קיים לבטח, שאין להעלות על הדעת שלא יתקיים. משום

שאפשר להעלות על הדעת דבר שאין להעלות על הדעת שלא יתקיים; וזהו גדול מאותו אחד שניתן להעלות על הדעת שלא יתקיים. על כן, אם זה אשר לא ניתן להעלות על הדעת גדול ממנו יכול להיתפס כבלתי קיים, הוא אינו זה אשר אין להעלות על הדעת גדול ממנו. אך כאן יש סתירה שאין ליישבה. יש על כן, בוודאות גמורה דבר שאין להעלות על הדעת שגדול ממנו יתקיים, שאי אפשר אפילו להעלות על הדעת שהוא לא יתקיים; וזהו אתה, אלי, אלוהינו" (אנסלם מקנטרברי, פרוסלוגיום).

זוהי אכן הוכחה שקשה עד מאד להפריכה באופן מושלם מן הבחינה הלוגית, ורבים הם רבי המעלה והדעת אשר ניסו לעשות זאת. אולם חובה עלינו מוטלת, להכיר בכך שהוכחה זו נשענת על השפה ועל המושגים המוגבלים הנודעים לתודעתנו המוגבלת. מפני שלמעשה על פי הוראה זו של הנזיר כל דבר מושלם שיכול האדם להעלות על דעתו חייב להיות קיים, מפני שהקיום הוא אחת מתכונותיה של המושלמות (שהרי דבר שאינו קיים לא יכול להיות מושלם, ואז כיצד ניתן להעלותו כלל על הדעת). אלא שטוען אני כי אלו הן מילים בלבד, וקליפתן דקה ופריכה: מהו אותו מושלם אם לא מילה אנושית מוגבלת וענייה שהתהום שוררת בינה לבין הממשות האפשרית? שהרי ניתן לומר שלדבר קיים כלשהו שתי תכונות אשר סותרות אחת את השנייה? ואם תכונה אחת חסרה לו הרי שלא יתכן שהוא מושלם. אין הוכחה זו של אנסלם הקדוש אלא הוכחת מגבלותיהן של הדעת, של הלוגיקה ושל השפה האנושית. וכדי להוכיח כי ישנן הנחות לוגיות אשר סותרות את הלוגיקה עצמה, נביא כאן את השאלה המוכרת והמפורסמת "אם אלוהים הוא כל יכול האם יכול הוא לברוא סלע שאותו לא יוכל להרים?" – שהרי ברור ששאלה אווילית זו תיתכן רק בשל מגבלות השפה וההיגיון, וכי רבים הם הדברים והסתירות אשר טרם עלה בידינו להבין בקיומנו המוגבל.

אם הגעתם עד הנה, רעיי החרוצים, אל תשגו – שהרי לא הוכחנו באיגרת זו את אי-קיומו של האלוהים, כי אם הפרכנו את וודאותן של שתיים מן ההוכחות התבונניות ביותר לקיומו. ולא

פחות משאין אנו יכולים להוכיח את קיומו של האלוהים, אין באפשרותנו להוכיח באופן וודאי את היעדרו – לכן תורתנו אינה עוסקת בכך כלל וכלל. בעתיד לבוא אף נגדיל לעשות ונבאר ונרחיב את אותו החלק אשר גורס כי כל עוד נפוצה בעולם אמונה כה נרחבת בקיומו של האלוהים, שאלת קיומו הממשי כלל איננה רלוונטית לקיומו הרעיוני ולהשפעתו הממשית על העולם של ימינו. באגרות הבאות, אם כן, נדון במושג האלוהות ונגדירו מחדש בהתאמה לאמונותינו הכופרות.

היו שלום,

בעל הלז"ע.

אגרת שלישית

על האלוהות בתורתנו

ובכן, רעיי, מה לנו לאחר שהתגלינו כי מיטב הטענות לקיום האלוהי אינן עומדות במבחן הלשון ודברי הימים, ומדוע שנדרש לעסוק בקיומה של האלוהות אם איננו יודעים עליו באופן וודאי? ועבורנו, הספקנים שבספקנים, הרי שהאמונה לבדה איננה מספקת, ותובעים אנו הוכחות ברות קיימא להימצאותו של זה אשר נדרש מאתנו להאמין בקיומו. מדוע כלל מתבקש מתורתנו לפלס את דרכה בשביליה של האלוהות, אם זו, נראה שיתכן כי איננה בנמצא, בעולמנו הממשי או בכלל העולמות? שהרי יכולנו לומר איננה ולגמור.

הבה ונדרוש בנושא מחזות ההיסטוריה, התרבות והמדע, וננסה בכך להביא למסקנה בנוגע לצרכיו של האדם בעניין מטאפיזי איזה שהוא. נדלג, חברים, על המובן מאליו בנוגע לשיכוך האימה מפני הבלתי ידוע, או לפחות החלפתו של הבלתי ידוע במושא מובהק שממנו אפשר להיחרד. וגם הצורך באמונה שישנן בעולם או מחוצה לו אילו ישויות הממונות על סדר הדברים, וכי ניתן לרצותן על ידי קורבנות שונים ומשונים על מנת שלא ייחרד אפן להעניש או להחריב את האדמה על יושביה. נפסח גם על ההצטרפות של תרבות האדם בצו עליון כלשהו, להסדיר דרכי ההתנהגות ולקבוע את הגבול בין מה שראוי לבין מה שאיננו

ראוי – כל אלה מוכרים זה מכבר ומובנים מאליהם עבור הבריות שההיגיון טמון בקודקודן, בין שאלה שמות מבטחן בקיומו של אל או בין שהן כופרות בו.

על כן ניגש הישר לליבת העיקר של חקר האמת, וננסה לעמוד על טיבה ועל ערכה של האמונה בחייו של האנושי, תהא זו אשר תהא. ובכך נעמוד ראשית על עקרון חשוב וראוי מאין כמוהו בתורתנו, הוא שיש להגדיר את כל ידיעותינו כאמונה, ואת הגישה אל הוודאות כבלתי אפשרית: שהרי אין אנו יודעים דבר על העולם מלבד זה אשר נתפס בחושינו או בחושיהם של אלה הסובבים אותנו או אלה אשר קיומם קדם לקיומנו אנו. אין בנו לדעת דבר על העולם, שאיננו מן התודעה החושית והשכלית המופלאה והמוגבלת בעליל. ועל מנת שלא תתבלבל דעתנו בעולם יתר על המידה, נוצרה בקרבנו האמונה, והיא משרתת לנו מכשיר חיוני והכרחי בעולם שאנו חפצים ומוכרחים להימצא בו. הרי על מנת שנוכל לשבת בבטחה על מושבנו ראשית מוטל עלינו להאמין בקיומו ובטיבו כמושב בטוח, ואיך נעשה זאת אם לא בעזרתם של החושים והאמונות שצברנו אודותיו ואודות קיומו בכלל. האמת הגרעינית, רעיי, אדישה לאמונה ואינה נזקקת לה. אולם מה לנו ולאמת, שהרי ככל שנקרב אליה תתרחק מעימנו.

הספק עקרוני להתפתחות האדם, וכך גם השלילה והכפירה אשר ממליצה תורתנו, אולם לו היינו מטילים בכל דבר ודבר, כיצד היה ביכולתנו להתהלך בעולם ואין אנו מאמינים בו? על כן נדרש האדם להשהותם לעתים, אם ברצונו לשבת בבטחה ולנות. האמונה, אם כן, צורך בסיסי היא עבור האדם המבקש לחיות בעולם, אף אם לא ירא מפני המוות או מפני אי-הידיעה. בוודאי תשאלו כעת מדוע אם כך בעלי החיים אינם נדרשים לאמונה, וזה מפני שהאדם יודע שהוא יודע, ומכך יודע גם שאינו יודע, ועל מנת שישים בטחונו בידיעותיו עליו להאמין. וגם שבפועל איננו יודעים שבעלי החיים אינם מאמינים, שהרי אנו מאמינים שאנו יודעים זאת.

ומה באשר לאמונה באל? ישנם שנוקקים לה על מנת שתמלא את החורים, כפי שמוכן מאליו. ואלה שלכאורה אינם נזקקים? שמים מבטחם באחרים; במדע, בנאורות, בפילוסופיה, באמנות וגו'. ומה כל אלה אם לא אמונות בעצמם? על זה באה תורתנו, לנתץ כל האלילים האלו. אולם ביודענו כי אין אדם יכול להימצא בעולם בלי אמונה כלל, שכן הדעת מבקשת אותה מפאת ידיעתה את חוסר הדעת, מבקשים אנו לתת לו לאדם טיפוס חדש של אמונה ודרך רעננה להבין אותם אלילים, ומעתה יבוא ההסבר על כך.

מהו, אם כן, האל בתורתנו? שהרי כפי הנראה אינו נמצא בממשות, ועל פי דרכנו אין עוד דבר מחוץ לממשות, מלבד הרעיון והסמל, שממילא מקורם בבשר הגוף. והתשובה היא לפי שציינתי קודם, שהשאלה האם יש אלוהים איננה רלוונטית כלל, וזו מפני שהמשמעותי הוא מה שבא לביטוי בממשות ובבשר, ואם האל אינו קיים ואינו משפיע, אזי אמונתם של מאמיניו עושה כן. שהרי מאמין העושה מעשה אשר נובע מאמונתו, בעולם עשהו. ובעולם זה חי גם האתיאיסט. ומה הוא דבר בעולם אם אינו משפיע עליו? שאין זה משנה אם קיים ואם לא קיים. אם פלוני חי לו על אי בודד ואין הוא מאומה עבור אלמוני, אזי שווה הוא ללא קיים עבורו. ואם נפל עץ שפלוני לא ראה ולא יראה, אזי שווה הוא כעץ שלא נפל, אף שמאמינים אנו כי הרעיש בנופלו ארצה. ומהו קיומו של האדם לאחר שמת? רק מה שהותיר אחריו ומה שהשפיע על החיים. ומה להבהרות אלה ולאלוהים? שגם אם איני מאמין בקיומו, נוכח הוא בקיומי, שכן איני מתבודד במערה וסביבי המוני מאמינים עושים מעשיהם בעולם. וככל שאל אחד או אחר, מקובצים סביבו מאמינים שמשפיעים על עולמי, כך הם משפיעים על אורח חיי, בין שהיה ובין שלא היה.

הרהרו, יקירותיי ויקיריי, על השפעתם של האלים על חייכם נטולי האמונה (בין שאינכם מאמינים כלל ובין שהנכם מאמינים באל אחד, אך נתונים גם להשפעתם של האחרים). השפעתם של האלים מכרעת בחייכם, גם אם אין הם אלא רעיונות שנהגו

בנבכי השכל האנושי. קצרה האיגרת מפני שנעמוד על כל דבר ודבר אשר מושפעים השפעה זו, אולם ברי לי כי תחשבו על כך בעצמכם ותבוא עליכם הדעת כי נוכחים האלים מלידה ועד מוות, ובכל דבר, אף הוא כחוט השערה.

האל, אפוא, הוא למצער רעיון שהשפעתו על העולם מכרעת. ואם כך הדבר, יקירי, קראו היטב: לנו האפשרות להוריד אל בשלבי סולם הקיום וגם לרוממו עליהם! ומדוע שלא נרכז מאמצינו על מנת שיורדו האלים מכלל הסולם וייכחדו? שהרי דובר כבר על מותם של האלים בתחומי הפילוסופיה. על כך אשיב כי סבור אנוכי שקצרה ידינו מלהעלים אמונתם של כל יושבי הארץ באליליהם, ואף יתכן שאיננו צריכים לכך. שהרי אם האמונה הנה בבחינת בלתי נמנע, אולי ואל לנו לשנות האדם או אליליו, כי אם את אמונתו ואת צורתה (וגם זה בוודאי שלא יצלה עם כלל בני האדם).

מהי, אם כן, אותה אמונה שאיננה אמונה, והאם יתכן כדבר הזה? זוהי האמונה בתהום אשר אותה באים האלילים למלא, שהרי קדמה להם. אין היא אמונה באי-אמונה כמו אצל החילוניים והאתאיסטים, שעושים להם אלים אחרים. האמונה בתהום היא בשאלה ובפקפוק - לא במותו של האל כי אם בנבלתו. היא האמונה בדבר שיודעים אנו שאינו קיים, ושאננו מאמינים בקיומו. היא האמונה בשלילה, שרואה בנשלל את הדבר שבו יש להאמין. ודבר זה סך האלים והאמונות הוא, בין אם קיימים המה ובין שאינם קיימים: דבר זה הוא האל אשר חובת ההוכחה אינה מוטלת עליו, והוא משוחרר ממנה מחמת שהצהיר מראש על אי קיומו. הוא א-אל. ואותו דבר יכול לבוא ולהופיע בבעל ויכול ביהוה, שיהיו מטפסים על הסולם ככל שנותנים להם, והם אינם קיימים בממשי, אלא במוחם של המאמינים ובהשפעתם עליהם. ודבר זה נמצא בגורל ובמקרה, במזל ובטרגדיה, ואין הוא קיים אלא בחווייתם ובמחשבתם של המאמינים. ומפאת שאינו קיים אינו בורא, ומפאת שאינו בורא אינו מצווה ואינו משגיח, ומפאת שאינו מצווה ואינו משגיח אינו מעניש ואינו שומע תפילה. ואם אינו מדוע שנצטרך לו? כי יש שהבשר נזקק לאמונה ולחוויה

שהיא מונעת ההיבלעות אל התהום. על כן, רעיי, מביאה תורתנו את הדעת ואת השקר ואת המסכה ואת המילים ואת ההמלצות ואת הטקסים, שהרי יוצרים המה חוויה עבור הבשר ועבור הנקבים הנקובים בו, וזאת היא מה שחשוב. ועל זה נאמר בספר "רועכם": "איש איש הישר והעקום בעיניו יעשה" (רועכם ס"א). האדם נזקק לטקסים, וכאלה גם לחילוני יש, אף אם אינו ער להם. ומפאת שאת הבורות יש לצמצם, ראוי שידע שהוא מבצע, וראוי שידע עבור מה ויבחר בהם. ומה ערך לטקס אם איננו מאמין באל, אף שנערך עבור החוויה? שהרי זה יכול להרגיש לו מגוחך. על כן יש להאמין בא-אל ולערוך לו. ויש שיגידו כי בדרך זה יהפוך הא-אל לאל, ואומר להם לא, שהרי מוצהר שהוא השלילה.

לאחר שדרשנו והתפלפלנו בהיסטוריה ובפילוסופיה של תרבות האמונה, הבה ונרון מעט במוח האדם: על פי האמונה המקובלת בימינו, אשר אותה לא יכלו הקדמונים לדעת, מורכב מוח האדם משלושה מוחות למעשה, והם מכילים את שייריהם של קודמיו, והם התנין והבהמה: בראשית היה מוח הזוחל, שהוא מכונה גזע המוח, ולאחר מכן מוח היונק, שהוא מכונה המוח הקטן, ולבסוף (ובינתיים) המוח הגדול, שהוא מכונה קליפת המוח. המוח הזוחל יש לכל היצורים המתהלכים ומתפתלים בשלד עצמות וממנו נושם הגוף, נרדם ומתעורר, אוכל ומשתין וכל אלה, ויש אומרים כי ממנו גם האובססיה והריתואל. ובאשר האדם הוא גוף הנזקק לתפקודים אלו, לא יתכן כי ירחק מן החיה פער רב, וכפי שנזקק לאכילה ולשתיה וליציאה כך נזקק לעתים לחזרה הטקסטית. והנה כי אף המדע אומר על החזרה שמקורה בקיומנו הקדום. וככל שהיא פרימיטיבית וקדומה כך עודנה תקפה למהלך חיינו, וגם אלה המצהירים שנפטרו ממנה כאשר פטרו הדת מהם, אינם יכולים לחמוק באמת. ויכול שמה שהפך את החזרה הראשונית לטקס הוא דווקא המוח החדש הגדול הקרוי קליפת המוח אשר נותן בה סמלים וסימנים מן התבונה.

ועל כל אלה אומרת תורתנו על האדם שהוא בן כלאיים, כי קיימים בו התנין והבהמה והאלוהים. ומהו האלוהים על פי דעת

האדם הנפוצה בימינו? שכל אשר הוא חופשי מן הגוף ומן החיה. והאדם אין הוא חופשי לא מזה ולא מזה. ותורתנו אומרת שאין הכרח שאם יש חיה שאינה יודעת שהיא יודעת ושאינה יודעת, ושיש אדם שהוא יודע שהוא יודע ושאינו יודע, שמזה יצא שיש אלוהים שהוא יודע שאין דבר שאינו יודע. כי תורתנו מאמינה בבשר ושאין השכל בא מחוצה לו ולא יתכן לו לחיות בלעדיו.

אבל על פי זו התפיסה הרווחת שיש אלוהים, מכונה האדם בתורתנו שהוא בן כלאיים, מפני שמצוי בתווך שבין אלוהים והחיה, ובין חוץ ופנים, ובין דעת ואי-דעת. אזי אם המוח הזוחל והמוח היונק הם משכנות ליצרים ולמחוות הגוף, והמוח הגדול הקרוי קליפה הוא משכן הסמלים והמוסר והתבונה האינטלקטואלית, האדם הוא הסיכום של החיה ושל מה שהוא מתקבל בחברה כאלוהים או צו עליון. הווה אומר שהאדם הוא בן הטבע ובן התרבות (שגם היא בבחינת טבע האדם) והיא מיישרת אותו ושמה לו גבולות. אל תתבלבל דעתכם, רעיי, שכן תורתנו אינה הולכת שבי אחר מה שמכונה כאן האלוהי, מחמת שהיא משייכת אותו לתרבות. והתרבות איננה נקייה מפניות ומשיקולים תועלתניים, ולעתים שיקולים אלה מקודם בכלל בחייתי הקדום, ובדרישתו לשליטה ולכוח. על כן קוראת תורתנו לשלבם זה בזה ולא להתכחש לדחף וליצר של הזוחל והבהמה ולא להעלימם לחלוטין, שהם עודם טמונים במוח האנושי, ויש בם תבונה רבה. וזה השכל מורכב משלושת החלקים גם יחד והתבונה היא באה משלושתם, ויש שמזה יוצא טוב ויש שמההוא יוצא טוב, ויש שמזה יוצא רע ויש שמההוא יוצא רע, והשילוב ביניהם הוא החופש האמיתי ככל שיכולה היד משגת. ומה רע טמון ביצרים, אם אינם מסבים פגע לאדם או לחברו? אלה המבקשים מן המאמין להתכחש ליצריו, אין הם אלא אוילים יומרניים או תאווי שליטה וכוח.

שבא הנחש בגן עדן ופיתה את חווה ואדם על מנת שיאכלו מן העץ, גורשו הם מן הגן, מפני שרצו להיות כאלוהים, יודעי טוב ורע, ועל פי המיתוס רצה אלוהים השליטה והכוח לעצמו. ועכשיו לאחר שהתפתו אחר היצר והסקרנות, יודעים הם שהם

יודעים ושאינם יודעים, ויבדילו טוב מרע ויפה ממכוער, ובגן אין רע כי אין טוב ואין מכוער כי אין יפה (שזה כי אינם יודעים, משל והיו על אי בודד ואין לאלה השפעה כלל) והוא אדיש האחד לשני ואינו יודע שאינו יודע. והגן על פי הביאור של תורתנו זהו מימד החיה, והאלוהים הוא בבחינת התרבות, והנחש בסיפור הוא הסקרנות והרחף לדעת. ומשאכל פלוני מן הפרי יודע עתה שהינו יודע ושאינו יודע, ואת המוות ואת הייסורים של הגוף ואת ההבדלים והגבולות. והאם יכול פלוני לחזור לגן עדן ההוא? לא, מפני שלאחר שהוא יודע אינו יכול שלא לדעת, ולא יכול לחזור לשכל של הזוחל לבדו, ואם יכול היה ממילא לא ידע שהוא בגן עדן. והאם יכול האדם להיות רק לאלוהים שהוא מחוץ לגן עדן ואינו זקוק לו? גם זה לא, שהרי תמיד יזדקק למוח הזוחל ולאכילה ולשתיה וליציאה, ועל כן כלוא בין החיה לאלוהים, ומכאן שהוא בן כלאיים.

ואני באתי לקרוא לכם שאין חשיבות לגן עדן בחזקת בורים, ולכן עדיפה עלינו הדעת ולכן אנו בעדה, ועל כן אין לנו אשמה על הדעת ועל החטא. כי הטיפשות אולי היא גן עדן, אבל באותה המידה שקולה לגיהנום. שהרי גן עדן, אין לו חשיבות ללא הידיעה, כמו שאי ידיעת הכאב שקולה להיעדרו. שאם נולד אדם בגיהנום ונאכל על ידי הלהבות מן הרגע שיצא, לא ידע דבר אחר עד אשר יאמרו לו אלה שראו. לדרך חדשה יצאנו, ואיננו מתכחשים עוד לשורשינו החייתיים אשר גם לו רצינו לא יכולנו להפטר מהם: טרם הותר האדם מן הבהמה, ולא יוכל להיזוטר ממנה מפני שהוא תלוי בבשר ואין הפרדה ביניהם. ובדרךנו החדשה אנו מחיים בנו את החייתי ואת האלוהי, את התאוה ואת התבונה, את היצר ואת החוכמה, אשר הם כולם במוח ואינם נפרדים זה מזה אלא בתרבות האדם, ובטשטוש הגבולות אנו באים להשביחה.

בברכה,

בעל הלוי"ע.

אגרת רביעית

על הנחש בתורתנו

שוב שלום עליכם, רעיי היקרים והיקרות. כותב אני אליכם זו האיגרת הרביעית, על מנת שנעמיק חקר בנבכי תורתנו, ונבין את נפתוליה ואת הפלפולים הרבים שהיא מתהלכת בהם, ובמה שיש לה להביא חידוש לעולם בימינו. ולאחר שביארנו את טיב תפיסת האל שבתורתנו בתחום האיגרת השלישית, סיכמנו בנחש הערמומי אשר פיתה את האדם בגן העדן לאכול מפרי עץ הדעת. ומדוע שנשתמש בסיפורים אלו שאנו מצהירים למפרע כי באנו לכפור באמיתותם? מחד שמפני שטבועים המה עמוק בתודעתנו ואין לנו אלא לעשות בהם שימוש על מנת שיתבהרו הדברים (שהרי לא ניתן לבערם לחלוטין, כפי שכבר הסברנו), ומאידך מפני שגם בהם טמונות החכמה והדעת, ולו נשכיל לקוראם בערנות ובתבונה, יש שניטיב ללמוד אף מהם. וכמו בסיפור המקראי אצל בני ישראל, מופיע הנחש גם באגדותיהם של עמים ותרבויות אחרים. על כן מעמדו על סולם הקיום בשלב נעלה, והוא מעורר רגשות שונים ומשונים אצל הבריות. ומכיוון שכך, בחרתי לעסוק בו בזאת האיגרת, ולהניחו הפעם על מזבח הפירוק של כתבינו. ברור ומובן מאליו, אם איננו כסילים גמורים, שלנחש החי אין כל משמעות אלוהית בעולם הממשי, וכי כל תכונה או כישוף שכאלה מיוחסים לו על ידי האדם, מפאת הסיפורים שהאזין להם משחר ילדותו. ואף על פי כן, נוכחותו

הסמלית של הנחש בתודעה ובתרבות רבת עוצמה היא, ועל כן נעשה בה שימוש גם אנחנו על מנת שיובהרו כמה דברים.

ועל מנת שנגיע אל הנחש ואל תפקידו בסיפור המקראי, כפי שתורתנו מפרשת אותו, יש לדון קודם לכן בסיפור הבריאה, שהוא מקדים לו ומבלעדיו לא תיתכן הבנה מלאה של המשמעויות; בפרק הראשון של תורת ישראל מתוארת בריאת העולם, וכפי שכבר ביארנו את טיבו של האלוה בתורתנו, גם כאן מפורש זה בבחינת התודעה מצידה של התרבות. רוצה לומר, שסיפור בריאת העולם בספר בראשית מתאר לא את הבריאה עצמה (שהרי זו כפי הנראה לא קרתה מעולם), כי אם את תרבות החוק המגדירה ומבדלת אותה. ובבואה של תורתנו לפרש הפסוק "בראשית ברא אלוהים את השמים ואת הארץ", מחליפות אותיות המילה "ברא" את מקומותיהן ויוצרות את המילה "באר", מלשון "פרש", ויקרא כאילו נכתב "בראשית באר אלוהים את השמים ואת הארץ". כלומר, שצד התודעה שבאדם פירש את השמים ואת הארץ ולמד להניח הבדל ביניהם ולראותם כל אחד לעצמו. שהחיה, אולי (ואולי רק כפי שנהגו לחשוב בכותבם את התורה) אינה מבדילה בין שמים לארץ כפי שאדם מבדילין. וניתן לומר כי בזה מעמד הבריאה נבראה גם השפה, אשר היא ממיינת ומבדילה ושמה סדר ומינוחים בתוהו ובוהו (שהוא הבעבוע בתורתנו, כלומר העולם הממשי שקיים מבעד להגדרות ולמיונים, אשר תהום מפריד ביניהם). וניתן לראות כי מרגע שנולדה השפה נולד גם הניגוד: שהרי האדם אינו יכול להבחין בדבר כלשהו ולהגדיר אותו בהיעדרו של דבר אחר. כי בשביל שיהיו שמים צריך שתהיה ארץ, ובשביל שיהיה זכר צריך שתהיה נקבה, ובשביל שיהיה אור צריך שתהיה חשיכה, ובשביל שתהיה טוהרה צריך שתהיה טומאה.

ובפסוקים הבאים, ככתוב, חושך על פני תהום ורוח אלוהים מרחפת על פני המים. וחושך, כפי שידוע לברי הדעת, אין הוא מאפשר לראות את הגבולות ואת ההבדלים, ועל כן היה האלוה חפץ להאירו. וכפי שהשכלנו זה מכבר להבין את המחשבה הניגודית אשר נבראה בראשית הבריאה, נשכיל לראותה מציבה

מכאן ועד עולם, את המבדיל כטוב ואת המאחד כרע ("וירא אלוהים את האור כי טוב ויבדל אלוהים בין האור ובין החושך"). על כן יקראו היהודים בברכת ההבדלה "המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך וגו'". זאת ועוד: קוראים אנו בפסוק ג' כי קרא אלוהים "יהי אור" והיה אור, כלומר שברא אותנו בדיבור, ויהיה זה בבחינת חיזוק לפירושו: שהיה שם קודם וכעת ניתן לו השם וההבדלה. ופסוק ד' יביא חיזוק גם לזה, שהרי רק לאחר שראה את האור כי טוב, הבדיל בינו ובין החושך, כלומר באו אלה מאותו יש הקדמון ("וחושך על פני תהום").

ולאחר שנתבדל האור מן החושך נתבדל הרקיע מן המים ולאחר שנתבדל הרקיע מן המים נתבדלו הימים מן היבשה, ולאחר שנתבדלו אלה מאלה נתבדלו מיני הצמחים אלה מאלה ומיני בעלי החיים אלה מאלה: מעשב ועד עץ, משרץ ועד אדם. ובכל זה מובחן האלוה בעצמו מן העולם ומכל מה שיש בו, והוא הרוח המרחפת על פני המים, כפי שנאמר. ותורתנו גם כאן משכלת האותיות של המילה "רוח" שיצרו המילה "חור", מפני שהאלוה הוא מה שחסר בעולם ואיננו. ועל כך אומרת הקבלה שהיה עליו להצטמצם על מנת שיברא את העולם, כי הוא אין סוף הממלא את הכול. ותורתנו אומרת על כך שהוא האין הממלא את הכול, כי איננו מלבד בתודעת האדם, ואין מלבדה מקיימו בכול (ולזה נקרא "הדבר" כפי שהבהרנו באיגרת הקודמת).

כעת, משביארנו סיפור בריאת העולם בכלליותו לשם ההתמצאות, הבה ניגש אל פרק ב' לספר בראשית, והוא בבחינת חיזוק למה שביארנו בפרק א': שהאדם הוא אשר קרא לכל נפש חיה בשמותיהם, לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה. ומפני שמציגה תורת ישראל שתי גרסאות לסיפור הבריאה מתחזקת הנחתנו שהסיפור הוא בגדר משל. ועוד כתוב בפרק זה כי בגן העדן שבו שם את האדם הניח גם את עץ הדעת טוב ורע, ואסר על האדם אכול הימנו. וזה, על פי תורתנו, מפני שהדעת היא כוח ולא רצה שיהיה באדם הכוח הזה. וכך עד היום הזה שואפים העליונים לבורותם של התחתונים, על מנת שלא ידעו ויהיו נשלטים ככל חי. כי משלא ידע האדם את החוכמה ואת

הבינה ואת הדעת, לא ידע שרע לו ולא שטוב לו, וככה יוקל לרדות בו. ובשפת בראשית זה הדבר נאמר "ויהיו ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו", כלומר היו כבעלי החיים שאינם יודעים שאינם יודעים. לאמור היו ערומים מידע כפי שהיו ערומים מכסות, שהרי מי שאינו יודע טומאה אינו יודע טוהרה, ומי שאינו יודע בגד אינו יודע עירום, ועל כן לא שורה עליו לא הבושה ולא המבוכה.

ובפרק ג' בא הנחש, וכתוב שהוא ערום מכל חית השדה, וישאל את האישה "אף כי אמר אלוהים לא תאכלו מכל עץ הגן", ותאמר לו "מפרי עץ הגן נאכל, ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלוהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותו". ורבי שלמה יצחקי מפרש שהיה ערמומי מאד, ומפני שאמרה "ולא תגעו בו" דחף אותה עד שנגעה בו, "אמר לה: כשם שאין מיתה בנגיעה, כך אין מיתה באכילה". ופיתה את האישה ותאכל מן העץ ולא מתה, והנה נחשף כי דבר אלוהים שקר הוא: שידע כי ביום אוכלם מן העץ היו כמוהו, יודעי טוב ורע, ולא רצה ולכן איים במותם. ועוד מבארת תורתנו, שלא רק שלמדו מהו טוב ורע, אלא גם מפאת מה נחשבים כך בידי הבורא, ויכלו לבחור אם להיטיב או להרע. ולאחר שאכלה האישה מן העץ נתנה גם לאישה ויאכל, ונפקחו עיניהם וידעו כי עירומים הם. ונשאלת השאלה, על אף שידוע כי חטא לאלוהים, במה חטא לאדם? שהרי לא רצויה לו הבורות עבור שיהיה שוהה בגן העדן, שהוא גן הטיפשות שהכול טוב בו? ועל כך עונה תורתנו בשלילה, שהרי אם לא ידע רע לא ידע גם טוב, ויהיה כבעלי החיים שאינם יודעים שהם יודעים ושאינם יודעים. ועל אף המחיר שישלם בסבל שהדעת מביא, עדיף לו לאדם את הידע וההשכלה, שיוכל להטות את גורלו ולהשפיע על הקורה אותו. וזה מה שנקרא בתורתנו פרדוקס הטמטום, שככל שהאדם חכם יותר, כך יסבול ייסורים רבים, מפני שידע את מה שהוא מחמיץ בעולם, ואת הכאבים והמחלות שהוא חולה בהם. וככל שהאדם טיפש ומטומטם, כך ייחנה משלווה ומנחת, מפני שאינו מכיר בסבל ובצמצום האפשרויות ובגבולות ששמו לו. ועל כן שגורש האיש

והאישה מגן העדן, זה מפני שהם יודעים ויש עליהם את האחריות ואת הבחירה, וזה העונש על הסקרנות ועל התאוה לדעת.

על כן זה נקרא "החטא הקדמון", שהוא שורש כל רע ובגינו האדם סובל ייסורים, ועל כל צאצאיו לכפר. ויש מאמינים שעל כך הועלה ישוע הנוצרי על הצלב, על מנת שיכופר החטא הקדמון עבור כל בני אדם. ויש אומרים שנחש הקדמוני היה שליח השטן או הוא בכבודו ובעצמו, אשר בא להדיח האדם שיכפרו באלוה. וחז"ל אף אומרים "בא נחש על חווה והטיל בה זוהמא", שרצתה להכיר את האלוה בתאוה, בגוף ולא רק בשכל, ועל כך נענשו. ויש אף מרחיקים, שנחש בא על חווה ושכב עמה, ומזרעו נולד קין: שהרי אמרה "קניתי איש את יהוה", ומסבירים שאדם לא היה מעורב, אלא רק האישה והאלוהים. ואם כך, אזי שיתכן שכל בריות האנוש הם מצאצאיו של נחש הקדמוני, מפני שהבל לא הוליד בטרם נרצח בידי קין, ומפני שעל אף שטענו חז"ל כי פסקה הזוהמה בהר סיני, אמרו גם כי אשת נוח היא נעמה מזרעו של קין, כלומר שזה שרד את המבול.

במה העניש אלוהים את האישה על שלא עמדה בפיתוי? "בעצב תלדי בנים". שהרי מדוע אין הלידה של אדם קלה כזו של הבהמה? מפני שראשו של האדם גדול מרוב השכל, ומפני שהוא מתהלך על שתי רגליים, ועל כן לא תלד האישה בנקל כמו החיה. ואת הנחש העניש שתמיד יזחל על גחוננו, ובספר "אדם וחווה" מתואר שהיו לו ידיים ורגליים ואוזניים וכנפיים, ועתה אין לו מהם איבר אחד. וכשהעניש את הנחש לא פנה אליו במשא ומתן כי ידע שחכם וערמומי הוא, וכפי שמבאר מדרש בראשית רבה "עם אדם נשא ונתן, עם חווה נשא ונתן, ועם נחש לא נשא ונתן? אלא, אמר הקב"ה: נחש זה רשע בעל תשובות, ואם אומר אני לו, עכשיו הוא אומר לי: אתה צוית אותם ואני צויתי אותם, מפני מה הניחו צווייך והלכו להם אחר צוויי? אלא, קפץ עליו ופסק לו את דינו" (בראשית רבה, פרשה כ', ב'). ללמדכם, רעיי, שהחכם ייקרא רשע על ידי הסמכות, מפני שיש עליו תשובות, ומפני שהוא מורד, ומפני שיודע כי לא עשוהו באצבע.

על כן עליו להיזהר, שדעת היא בבחינת איום על הסמכות, ואל לו לחכם שייתן שישתיקוהו.

עוד אספר לכם, רעיי, על בני הדת הגנוסטית אשר מאמינים שהנחש הוא שליח של האל העליון והמיטיב דווקא (ולהערה אוסיף כי בגימטרייה שקול נחש למשיח), שבא להדריך את האדם ולשחררו משלשלאותיו של הדמיורגוס, אשר הוא האל הרע שברא את העולם (שהרי אם היה טוב, מדוע שיברא גם את הרע?). ומה לנו ולזה, שהרי אין תורתנו כגנוסטיקה? להבין שהדעת היא המפתח להשתחררות מן השעבוד, והתאווה לדעת היא גן העדן האמיתי, אשר הוא קיים בחיים האלה! ונכון הדבר שגם הדעת באים הייסודים, אבל גם במעט הדעת (שהרי אין אנו יכולים לשוב אל האי-דעת המוחלטת), כמו אצל הטיפשים, ישנם ייסורים וסבל. אלא שהטיפש אינו יודע את הסיבות להם ולעתים אף לא את המקור, ומכאן שאינו יודע כיצד ימלט נפשו מפניהם. וממילא בכל אותה העת שהאדם יודע, לעולם ישמר רוחב התהום של אי-הדעת ועומקה, מפני שהתהום נצחי הוא ואין לו סוף. וגם בכך מלמדת תורתנו שניתן להשתמש, שהעיוורון ואי הידיעה הם חלק מן האין, ואיתם מגיע השלמות של החוויה, כי השלם עליו להכיל גם את החסר.

ובשורת אליכם, אהוביי, כי בני מזל אתם שהנכם חיים בזמנים האלה! כי נגישים אתם היום כמעט אל כל המידע שהשיג העולם באמצעות החשמל והטכנולוגיה, והיה זה כאילו עץ הדעת שתול לפנינו. ותורתנו, שהיא בבחינת נחש הקדמוני, קוראת לאדם להשתמש בהם כל עוד הם בעולמנו, על מנת שיגדלו בו הידע והדעת והחוכמה והבינה והערנות, ועל מנת שידע לשלוט ולא להישלט. כי הכסילים אשר ישבו אל מול המכשירים ולא יעזרו בהם לשם הקריאה והרחבת הדעת, בחייהם לא יבראו דבר ולא יחדשו חצי דבר. וגורלם להיות כתפוחי האדמה שהחקלאי משקה אותם מתי שירצה, וגם יאכל אותם מתי שירצה. והיום יכול אדם לדעת את הכול ובכל זמן ובכל שפה, ולא יהיה יותר כתפוח האדמה או כאדם הטיפש בגן העדן. וראוי שהאדם ישאל שאלות ויפשפש אחר התשובות, ולא יאמין רק למה שמספרים לו

ושמכתיבים ומצווים אותנו, וגם שבשכלו יערער על אמיתות אלה אשר אפילו בכתוב הזה. כך יזכו לגן עדן בעולם הזה, מן התאוה ומן התשוקה לשכל, מן התהייה ומן החידוש, ומשתמיד יש עוד דעת כדי לספק את הרעב לדעת.

ובזאת לא תם ולא נשלם, ידידי, שכן חפץ אני לחלוק עמכם חלום שחלמתי שיש בו להוסיף עוד על העניין. בחלומי נגלה לי פגור של נחש, והפגור חצוי לשניים; חלקו האחורי מוטל היה במקום אחד, והקדמי במקום אחר. שהה שם הנחש המת ימים אחדים, והוא מוטל בזווית כלשהי ללא רוח חיים. מאורעות אותו חלום נשתכחו ממני, עד לשלב כלשהו שבו הפך החלום לחיזיון בהקיץ. לעתים קורה הדבר, שהדיו של חלום שחלמתי זה מכבר שבים אל תודעתי בשעה שאני ער למחצה. ובחיזיון נתעורר הפגור, וחלקו הקדמי, בעל הראש, החל רודף את חלקו האחורי, שהוא הזנב, ומנסה לטורפו. לאחר מכן החל רודף אותי עד שתפסני במלתעותיו. נשך הנחש ונשך, אולם פיו היה יבש מאד, ואני התהלכתי אך עם סימני הנשיכה.

ומפני מה סיפרתי כאן את חלומי? מפני סמל האורובורוס הידוע, שהוא הנחש האוחז בזנבו במעגל. ומשמעותו של סמל זה היא האחדות הבראשיתית וגם המחזוריות המעגלית של העולם ושל מה שמתרחש בו. והוא יולד את עצמו מעצמו ושב ובולע את עצמו. ונחש זה, שהוא הסמל של התוהו ובוהו שלפני הבריאה וההבדלה, בא ונגלה במקומות שונים ובארצות שונות והוא בבחינת אויב גדול לאלוהות, שהיא בוראת ומסדרת וממיינת ומארגנת ומפעלת, לטוב ולרע, לטמאים ולטהורים, ליפים ולמכוערים. ובחלומי, גם לאחר שנחצה לשניים ניסה נחש זה לשוב ולסגור את המעגל, ואף לתפסני במלתעותיו, וזה מפאת שהחיים חוזרים שוב ושוב ולעתים נדרש אדם לפרוץ הגבול בכוח על מנת שלא ישוב אל המקום שממנו התחיל. ברם כמו שהוא מזכיר לנו את ההצטרבות בטשטוש גבולות ובפריצה ובהיטמאות על מנת שלא נהיה כלואים במעגלי החזרה הנצחית, כך מסמל גם את הדרך שעזר לנו נחש הקדמוני לעשות. שתורתנו קוראת לאדם אשר יש בו את הדעת ואשר יצא מן הגן של האווילות,

שלא יוותר על החושים ועל תענוגותיהם מפאת שיודע טוב ורע, אלא שישגור המעגל, ולאחר שאסף את האלוהי ישוב אל החייתי ויממש את הווייתו בבחינת בן כלאיים, שהיא זכות גדולה על העולם הזה. ויהיה קשוב לדחף וליצר, לגוף ולתאוה, לסקרנות ולתשוקה, אבל לא מתוך עיוורון של התודעה כי אם בערנות ובאחריות ובדאגה לעצמו ולזולתו. לא מתוך שאינו יודע דבר והוא כחיית השדה שאינה יודעת, כי אם מתוך שיודע שהוא יודע, ושיודע שאינו יודע.

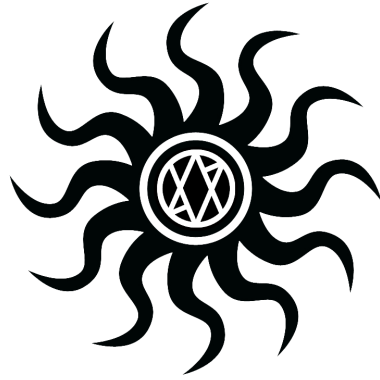
ומעגל זה של האורובורוס הוא כמו דרכו של האמן, אשר למד וכיבד את הוריו הרוחניים ואת מוריו ואת מסורותיו והנה הוא שב ומורד בהם, כאילו היה ילד סורר וחצוף וחסר משמעת. אלא שלא כך הוא: כי לאחר שהשכיל והחכים ורכש את כל הדעת והניסיון שיכול היה לקבל מהם, שב הוא אל עצמיותו החייתית, ואבותיו עמו מבלי שישלטו בו, והוא כבן כלאיים אמיתי. מפני שהדעת נספגת, ומפני שכפי שהיא משחררת היא גם משעבדת, ואל לו לאמן להשתעבד אל הדעת, כי אם להפר ולכפור בה, להיעזר אך לערער, ולהטיל את הספק כפי שהטיל הנחש את זוהמתו. וזהו הסיבוב של האורובורוס כפי שהוא נתפס בתורתנו, וזה הסיבוב שראוי לאמן לעשות, ומה שראוי לאמן ראוי לכל אדם באשר הוא.

ועל כל אלה הנחש בתורתנו הוא בבחינת סמל ובעל משמעות, ואף שאין לו כוחות אלוהיים ואין בו קדושה יתרה ואף לא טומאה יתרה (כפי שאין באף ברייה בתורתנו), יכול האדם להיעזר במשמעותו כשיזכר בה. וכדאי לו לאדם שיתהלך כנחש הקדמוני, כלומר שיכפור במי ששמו עצמם שליחי האמת והסמכות והקודש, ושידיח תלמידיו לדעת ולסקרנות, לאמת ולשקר, לחכמה ולכפירה, ושידע את הכפילות אשר בעבר ובהווה, ושיכיר את החשיכה ואת הטומאה ואת הבשר, את הראייה ואת העיוורון, את המחילות המתפתלות במעבה האדמה, ואת הנסתר אשר מתחת לנגלה. ושבלשונו המתפצלת יראה בדברים את שני הצדדים ששמה עליהם האנושות, כלומר מה

שנקרא בתורתנו האלוהי והחייתי, ומה שנקראים בפי הבריות
הקדוש והטמא, הטוב והרע, החכם והטיפשי.

בברכה,

בעל הלז"ע.

אגרת חמישית

על הבעבוע והתהום

הבעבוע, תלמידיי היקרים, הבעבוע. מהו אותו בעבוע שבו עוסקת תורתנו השכם והערב, והיא מבססת עליו את העולם כולו, משחר הימים ועד קיצם, מתחילתם ועד סופם של כל אחד ואחת מאיתנו? ומה לבעבוע ולתוהו ובוהו עליו שוחחנו קמעה באיגרתנו הקודמת, עם סקירתנו את סיפור בריאת העולם, כפי שזה מופיע בספר בראשית, הפותח את תורתם של העבריים? ומה בין הבעבוע והתהום, שגם לה ערך בל יתואר בתורתנו, ומהו היחס ביניהם, אשר כמוהו כזיקה בין הראייה והעיוורון? ומהי, מהי אותה ברייה החיה בעולמם של אלה, ובמה עתידה לסייע לה ההתעוררות? בסוגיות אלה ואחרות נדון באיגרתנו החמישית במספר, זו שהנכם אווזים בה כעת, או שהיא מוקרנת אליכם מאורו הפנימי של המסך. וגם בכמה עצות מעשיות נעדכן, שיצא הקורא עם רווח מוחשי ומדיד מן ההשכלה אשר מגיעה עם האיגרת. ואתם, יקירי ויקירותי, אם מצאתם חוכמה ושכל בכתובים הללו, סייעו נא בהפצתם, שכן בכל התפוצות מבקשת תורתנו להפציע.

”והארץ הייתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום ורוח אלוהים מרחפת על פני המים”. כך מתחיל הפרק הראשון בספר בראשית, אשר זהו הפסוק השני שלו. וכפי שכבר ביארנו באיגרת הקודמת, גורסת תורתנו כי אין סיפור זה אלא משל לבריאתה של

התרבות, המגדירה וממיינת את כל הדברים אשר בנמצא, ומעניקה להם שמות על מנת שיתהווה סדר בתוך הערבוביה הפראית של הטבע. וערבוביה זו היא מה שקרוי אצל העבריים תוהו ובוהו, ואצל היוונים כאוס, והוא התומר הגולמי אשר ממנו נברא כביכול העולם ונתפרדו כביכול השמיים והארץ. וגם אצל הכנענים בראשית הדברים היו הרוח והכאוס, והתהום והרקק. ומה בתורתנו? שקוראים אנו לזה בשם בעבוע, מפאת שאין הוא מצב קדום שהיה ואיננו עוד, אלא שהוא התוהו ובוהו הנמצא תמיד בתשתית הווייתם של הדברים, והוא מבעבע כל העת מבעדם של ההגדרות והשמות והמיונים. שהרי לו נולד פלוני וננטש באיזה יער בעודו תינוק, בדומה לאדם המקראי בגן עדן, ולא ידע לא את השמות ולא את ההגדרות המקיפים את הדברים, סביר שהיה קורה אותו אחד משני הבאים: שהיה חי ככל חיית השדה, והדברים אשר סביבו נעים ומבעבעים זה אל תוך זה ללא הרף, או שהיה מתחיל נותן בהם שמות וסדר, כמו שעשה אדם במשל הבריאה מבראשית, וכפי שעושה האדם עד עצם היום הזה, וימשיך לעשות כן עד קץ ימיה של התודעה האנושית. שהרי בשביל שנוכל לחיות בעולם צריכים אנו לשמות בתוך הבעבוע, על מנת שנוכל למדוד את זה ביחס אל ההוא, ובעיקר לשם שנוכל לדבר עליהם. ומלבד זה הם ממילא מצויים כבר, ואין אונים לנו, להרחיקם מן הזיכרון.

ומה לדיבור ולשמות בתוך הבעבוע? שההתקשרות בין הבריות היא יסוד היסודות של תרבות האדם כפי שהיא משחר ההיסטוריה ועד לרגע הזה, וכמגדל רם נישאת היא על גביהם של השפה והלשונות. ותרבות זו לא הייתה מגיעה ומתפתחת לאן שהגיעה והתפתחה, לולא נבראו בה הסימנים, ולאחר מכן הדיבור, ולאחר מכן הכתיבה, ולאחריהם הכלים והאמצעים להפצתם של כל אלה ברבים, כפי שלמשל מופצות איגרות אלה של תורתנו בקרב הציבור. ואם אדם אינו יכול לדבר ואינו רואה ואינו שומע, ואין לו ידיים ורגליים ופניו משותקות, והוא נעדר כל יכולת לתקשר עם הסובבים אותו ואף לא להבינם, שהרי הוא חווה את הבעבוע כמעט בכל מהותו, ובחושיו הבודדים שעוד

נותרו לו הוא מבדיל בין דבר לדבר בדרך מאד מוגבלת. ואם גם את אלה אין לו, ואינו מרגיש ואינו מריח ועדיין חי, הרי שהוא שרוי בתוך האין, והבעבוע אצלו אין לו גבולות כלל, וכולו אחד עם הבעבוע ואינו מופרד ממנו ואינו יכול להתקרא אני, ובשלב זה אין משמעות לדבר עבורו, ומשול הוא לגווייה ואולי מוטב לו שיעבור מן העולם. ואם גם שכל אין לו, אזי אין זה משנה עבורו אם הוא חווה את הבעבוע, כי אינו מודע לו, ואין זה משנה אם חי ואם מת.

ואם טרם הבנתם, יקיריי, הבעבוע הוא מה שתורתנו מכנה את טבעם הממשי של הדברים, אשר מאחורי התודעה והלשונות ומעבר לסמלים ולסימנים אשר הן נותנות בו. ובעבוע זה שרוי בתנועה כל העת, והוא אוכל ונאכל, נולד ומשריץ, מתגדל ומתכווץ, חודר ונחדר, והאדם מתפרד ממנו בשכלו, ובו בזמן הוא חלק בלתי נפרד ממנו. שהרי אין מלבדו דבר, והוא הבשר של כל הדברים גם יחד. ובכדי להישיר מבט אל הבעבוע נראה כי יש להידרש אל העיוורון ואל הבורות, ואצל הכסילים נדמה שזהו המצב הקבוע. אולם הכסילים, אין הם מודעים אל הבעבוע והם כבעלי החיים אשר אינם מודעים להימצאותם בו, מפאת שאין להם את השפה ואת ההגדרה, והם טבע בתוך הטבע, אדישים לו כפי שאדיש הוא להם. והבעבוע, כפי שהוא הטיפשות בהתגלמותה הוא גם תוכמה בלתי נדלית, והוא מצוי בתנועה מתמדת, ואת זאת אף יאמרו המדענים, שהכול הדברים זזים כל הזמן וכל הדברים מורכבים מדברים אחרים, ואף האדם אין הוא יצור אחד כי אם המוני בריות ושרצים קטנטנים המרכיבים את השלם עם בשריו ועם מיציהם. על כן, אם יחפוץ אדם לדעת את הבעבוע, עליו לשוב אל העיוורון ואל החייתיות מן הבחירה ולא מכורח, מערנות התבונה ולא מתרדמתה (וזהו המעגל של הנחש הבולע את זנבו, כפי שהובהר באיגרת הקודמת).

בוודאי ישאלוני מדוע כלל שירצה אדם להישיר מבט אל הבעבוע, שהרי האבדון מצוי בו, וחוסר השליטה וההתמצאות. ולאלה אשיב מפני ששם מתהלכים מה שמתקראים בפי הבריות הטומאה והזוהמה והלכלוך והם הכוח של היצירה ושל התנועה

וההתחדשות; כי שם ימצא פלוני את העוצמה לפרוץ הגבולות בין התחומים ולהתיר עצמו משלשלאות השפה והתרבות, אשר ראויות להן המידתיות וההכרה במגבלותיהן. כי האדם על פי תורתנו, כפי שהוא בן כלאיים, יש לו להיות מודע לשפה ולחוקיה כפי שעליו להכיר את הבעבוע ואת התהום, להיות אזרח התרבות ובן הטבע: זיווג של החיה ושל האלוהים. ואומר עוד שהידע שאליו קוראת תורתנו לשאוף, אין הוא שלם מבלי ידיעת האי-ידע, כפי שאין הראייה שלמה מבלעדי העיוורון. ומאמינים אנו כי לאחר שלמד האדם את הבעבוע והוא חווה אותו על בשרו ובנקביו, בהפרדות ממנו ובהתחברות אליו ככל שהיד משגת (שהרי תהום שוררת בין האדם אל הבעבוע, כפי שיוסבר להלן), או אז יממש את הווייתו כבן כלאיים ושם יגיעו פירות כפיו והשכלתו למלוא תפארתם היצירתית והאינטלקטואלית.

וידע זאת כל מי שאי פעם יצר דבר מה: שהיצירה הטובה והכנה ביותר מגיחה ברגע המקרה או מכורח טעות, מפאת העיוורון או בזכות טיפשות כלשהי. ואין אלה טיפשותו של הכסיל או עיוורונו של הסומא, כי אם של זה אשר צלח לו, ולו לרגע אחד בלבד, ליצור מן האיחוד המקודש והמפלצתי שבין החיה והאלוהים שבקרבו. כלומר, החלק הזה, שהוא מכונה בתורתנו "רועכם", ויש שיכנוהו רגע ההשראה, הוא החיבור השלם בין מה שהם בתורתנו היצר והאינטלקט, התשוקה והידע: פריצתו הפראית של הגבול, המלווה היטב בידיעתו. וכאן עלי להזהיר את קוראיי, המבקשים להתהלך בדרכי: כי רבים הם בחברה האנושית אשר יראום לגנאי כסוטים או כחוטאים, כמתבדחים או כבדיחה מתהלכת. וזאת מפני שהמשועבדים והשמרנים, כמו גם בעלי השררה והכוח, יראים עד מאד מאלה שאינם מסונוורים מן האור וידעו לראות גם בחשיכה; מאלה היודעים את אי-הידיעה ואינם חרדים מפניה, המסוגלים לשחרר עצמם מן השפה ומן הגבול, לגשת את האלוהים כפי שניגשים אל החיה ואת החיה כפי שניגשים אל האלוהים. אלה החוברים עם בהמתם הפנימית, מעוררים בכלל הבריות חרדה רבה, ועל כן לא פעם יכוננו

כופרים, בני בליעל, סוטים, חולי רוח, רשעים, ועוד כהנה וכהנה כינויי גנאי שאך יהוו מחמאה עבורנו.

ובטרם נעבור אל העצות המעשיות בדבר ההתפלשות בביצת הבעבוע, עלינו לברר ולדרוש בסוגיה, מהי אותה תהום המדוברת? ואומר, על אף שאין ביכולתי להבינה באופן מוחלט (שהרי גם אני אדם), כי זהו המרחק הבלתי ניתן לגישור בין הידע לאי-הידע, בין הברייה אל הממשות עצמה, אל הבעבוע המוצפן בנבכי השפה והסמלים, הראייה והעיוורון, השמיעה והחירשות. כי מימי בראשית חווה הגוף את סביבתו מן הפתחים הנקובים בבשר ומן העורות העוטפים אותו, ואלה כפי שידוע לנו מוגבלים בתפיסתם וישנם דברים שאינם תופסים כלל. וגם אם תופסים, אין אנו יודעים כיצד ולאיזה דבר ניתן להשוות את מה שתפסו, שהרי אצל בעלי החיים האחרים ישנם חושים אחרים ותפיסות אחרות, ומה שברייה אחת רואה אינו בהכרח אותו הדבר שרואה אחרת. ולאחר החוויה יש גם את העיבוד, שכן עליה לעבוד בתודעה על מנת שתיתפש בשכל, והתודעה מורכבת היא מגורמים רבים שהם שונים ומשונים אצל הבריות השונות והמשונות. ובכללן ניתן למנות את התכונות של הבשר ושל השכל, ואת החינוך והידיעה, ואת השפה ואת הסמלים ואת קוצר הרוח וכו' וכו'. ותהום זו שאנו דורשים בה היא אינסופית ומצויה ועוטפת את הכול. וכפי שהיא פעורה בין המילה לדבר שהיא מתארת, כך גם בין אדם לזולתו, ובין המבט אל הדבר שהוא מביט בו. ותהום זו היא עובדה מוגמרת ונחלת הכלל, וכפי שהיא נוכחת אצל האדם כך נוכחת גם אצל חיית השדה וכל הרמש הרומש על הארץ. אלא שחיית השדה, ככל שאנו יודעים בימינו אלה, אינה יודעת על קיומה של התהום כפי שידועים אותו בני האדם.

התהום היא האין המשתקף ממבטו של הזולת, הצואה המושלכת לביוב, יללת החתול, נקישת העץ על החלון, סערת הנפש, צווחת התינוק הנפלט מרחם אמו. התהום בכל היא - אין ברייה שתוכל לחמוק לה, ואין שתצלח להישיר את מבטה. אולם בכדי שנדע להתקרב אל הבעבוע, עלינו להכיר בנוכחותה המתמדת, ויש

שיאמרו אף לעובדה ולחוקרה, על מנת שתצטמצם (וממילא תתרחב ללא הרף). ואיך עובדים לה? מן הצד האחד, בהרחבת הדעת. ומן הצד האחר? מצד זה יש את האי-דעת, אבל זו שאיננה הטיפשות, כי אם גרעין העיוורון של השפה, מה שאין המילים יודעות לתאר ולהקיף. על זאת אומר כי כל צורות האמנות עושות כן, שהרי אין הן משתמשות במילה אלא בגוף, או שהן משתמשות במילה על מנת לגלות בה את הגוף. וככל שייטיב האמן באמנותו, כן יקרב יותר אל התהום ואל הבעבוע (ועל כך נשתדל להרחיב ולדרוש באיגרות הבאות).

ועוד אומרת תורתנו לאלה הרוצים את התהום, שמוטב להם לעתים שידברו בלהגות. ו"להגות" זה, הוא מה שאנו מכנים את השפה שאיננה שפה ושמילותיה אין להן מובן, וכל מה שנאמר מקורו בעומק התהום בלבד, המצוי בתודעת המלהג (עבוד ההדיוטות תשמע הלהגות כג'ברישי). וזו דוגמה לפסקה בשפת הלהגות, ורצוי לו לאדם שלא יקרא אלא את מה שמשמע לו מנבכי ליבו, אך אם יחוש מוגבל עדיף שיקרא משיעשה לא-כלום:

פרקומי שרגזה כרוטי, כימרה פצחי דורגשה. לטופה גרדומגל שארקה מינוקי, סחולי טוט גמרי לוקאה. שבי, גוטילה מורי ג'יבוחה, גבוש טיבולי סוקם, הוטישו גארי מקילוקום.

ועוד מלבד הלהגות ומעשה האמנות, גם הצוחק בפראות והבוכה בה, המאונן והמאוהב, הזועם והמרקד, המשתין והמחרבן, כל אלה גם הם הוגים בתהום ובהתפלשות, ובעיקר בזמן שעושים מאלו בידיעה ולא מכורח, בשחרור ולא משעבוד. שהרי לא ירצה אדם להכיר את התהום בשכרות מוחלטת, בסימום גמור, בכאבים שבהם אובדת הדעת או בגסיסה בלתי נשלטת, כי אז עלול לאבד עצמו אל תוכה וללכת אל המקום שהוא כמו המוות או שהוא המוות בכבודו ובעצמו. ואם יחפוץ אדם להיטיב עם סמיו ולהשקיע את בשרו אל האקסטזה של ההשתכרות, אין זה מנוגד לתורתנו או מומלץ עליה, אלא שעליו לדעת כי סכנה טמונה שם לא פחות מן התקנה וההתחדשות, וכדאי לו שיישמר

או שישים עליו שומר בזמן מן הזמנים האלה. כי בעולמנו יש מה שקרוי אצלנו בכינוי חוק הבליעה, שכל דבר בבעבוע יש לו את הנטייה לבלוע ולהיבלע, ולעתים מן ההיבלעות עלול פלוני שלא לשוב בחזרה בעודו בחיים, או בצלילות הדעת. וגם כשמציעה תורתנו את האקסטזה, או את הקצה של החוויה הגופנית, תעשה זאת מדעת ולא מאיבוד הדעת, שהרי אז אין לחוויה דבר מן ההיזכרות. ואם יומלץ בה דווקא על איבוד הדעת, יהיה זה למען הרחבתה – למען העצמת העצמי ולא למען איבודו.

ומה עוד אייעץ לכם, יקיריי, מלבד אלה אשר כבר הצעתי, על מנת שתתממש דרככם בהתפלשות, ועבור שבבטחה תקרבו אל הבעבוע ואל התהום? כאן אטען כי על אף שבמידה רבה כופרת דתנו באלה שקדמו לה, יש לנו ללמוד מהן הרבה ובכלל זה גם את ההרגלים; ומה שקרוי בתורותיהם של האחרים מצוות והלכות, אין הם עבודנו חובה או כורח, אלא המלצה לנהוג בהם בטפילות: כי מייעץ אני לכם לקבוע עבורכם את החגים ואת הטקסים אשר בהם תחוו את ההתפלשות לבדה, והם ייוחדו לחוויית הבעבוע ולעבודת התהום. וזה בבחינת שהטקס במנהגינו כמוהו כגופו של הפונדקאי: אין הוא מיועד לעבודתם של אל או של סמכויות כלשהם, ממשיים או שאינם ממשיים, כי אם לעבודת החוויה לבדה, שהיא זרע ההשראה והחדשנות, מקור ההתענגות והתקומה. ולאדם שמתקשה להגות את חגיו עבור עצמו, אוכל להציע מספר מאלה, ומטרתם בחיזוק הזיקה שבין הבשר והבעבוע, ויש בהם שיהוו מקור לחושניות ולזימה כפי שמציעה תורתנו. וגם לאלה שכבר עשו לעצמם את הנוהג לדבר בשפת הלהגות או להעסיק עצמם ואת זולתם באמנויותיהם, יש ובמה שאציע ימצאו תועלת לשכלל את אמנותם ואת מנהגייהם.

והנוהג הראשון שאציע לתלמידיי לעשות להם, נוגע הוא בחלקים אשר בגוף האדם שהם סופגים ראשונה את מה שבא מן הבעבוע והם האחראים על ההתפלשות: אלה פתחי הגוף ועורותיו של האדם, אשר מכונים בתורתנו "שערי הזוהמה", מפאת שדרכם נכנסים ויוצאים הדברים אשר אנו מכנים זוהמות. ואין זה עבודנו כינוי לגנאי או לקלס, כי אם שימוש מילולי, שתכליתו לשנות

את התפיסה ואת הדעת, ממה שהחברה האנושית נוטה להרחיק ולהזיז מעליה, להירתע ולהיחרד ממנו. שהשתן והצואה, הזרע והווסת, הרוק ושאר הפרשים המכונים זוהמה אצל ה"חילוניים" וטומאה אצל הדתיים, עבורנו הם מרכיבי החיים עצמם ואף עדות להם, ויש להתענג עליהם ועל עצם היותם סלעים מסלעי קיומנו. וגם את הנכנסים אל הגוף אנו מכנים זוהמות, וזה מפני שהם חוצים את הגבול בין החוץ ובין הפנים, וממילא בדרך שנכנסו אליו כך גם ייפלטו ממנו. על כן אייעץ לכם ידידי, שתעשו לכם חג עבור כל שער מן השערים הללו; חג העין וחג הנחיר, חג האוזן וחג הלוע, חג הפטמה וחג הטבעת, חג השופכה וחג הנרתיק וחג העור. ובכל חג מן החגים האלה, תחגגו את הנקב הנחגג ואת העינוגים המשתכנים בו. ונוהג זה יש בו כדי להגביר באדם את הערנות ולחדד את החושים, לפתח בו את היכולת של היצירה ולקרב אליו את ההשראה ואת ההתרגשות. זה אשר יחוג את חגי הנקבים יראה את העולם מקרבה ומדעת, ובכך יחוזה היטב את ההתפלשות. ולאחרי שירגיל את חושיו אל העוררות, יכול שלא יצרך האדם עוד לחגים האלה, ועל כן יבחר לחללם. ומפאת שקצרה יריעתה של האיגרת לפרט וישנם פירוטים הרבה, נעמיק בדברי החגים הללו באיגרת הבאה. מפני שכעת ברצוני להמשיך בנתיב הכלליות אשר נקטתי, ולהמליץ המלצות נוספות ובכך לקיים את התחייבותי בפניכם.

מומלץ על ידי תורתנו לקיים נוהג של ישיבה בחושך בעיניים פקוחות. זאת מפני שהחושך הוא המקום של האי-ידיעה, או כפי שנאמר בספר בראשית אצל העבריים "וחושך על פני תהום". ששם בחושך שוהים התהום והבעבוע יחד, וכל הגבולות והדברים מיטשטשים, ואין מאור לקיים ההבדלות ביניהם. ובישיבה הזו נהוג לעתים להגות במה שמכונה בתורתנו הדבר, שהוא ההיעדר של האלוהות, או מה שאנו קוראים א-אל (ועל זה מפורט באיגרות הקודמות). או שלעתים נהוג בה לדבור את הלהגות, או שמא להתמקד אך בבהייה אל תוך האין. כל מאמין, ראוי לו שיעשה כחפצו, וכמה שטוב עליו באותו הרגע.

עוד יש בתורתנו מה שנקרא תודעת חמשת העמודים. וזה הדבר קרוי על שם חמשת החושים שהם כעמודים אשר עליהם מבוססת הכרתו של האדם. ודרך זו גם היא שביל אל הערנות, ורצוי שיקיימוה בכל עת שיחפצו ובכל מקום שיימצאו בו כאשר חפצו בה. ואיך זה מתנהל, תשאלו? ואומר: יעצרו וישאלו עצמם "מה אני רואה עכשיו?", "מה אני מריח?", "מה אני שומע?", "מה אני טועם?", "מה אני ממשש?" זה בשביל שיהיו מודעים באותו הרגע לכל מה שנוגע בבשרם ולכל הזוהמות אשר חודרים בו ויוצאים ממנו. ולעתים רצוי אף להקדיש זמן לערוך את זה בעירום מלא, שהוא מקרב את האדם אל העולם ללא חוצצים ביניהם, וממילא ראוי להם שיתהלכו בעירום כמה שאפשרי הדבר עבורם.

ויש את מה שאנו קוראים "טכניקת חמש השאלות", שזה שישאל על דבר כלשהו "איך נראה הדבר?", "ואיך מריח?", "ואיזה טעם יש לו?", "ואיך נשמע?", "ואיך ירגיש למגע?". אלא ש"חמש השאלות" איננו תמיד אפשרי, וזאת מפאת שיטנם דברים שלא מן הראוי שייכנסו אל הפה, או שלא מומלץ המגע עימם, או שמסוכן להישיר אליהם את המבט (כמו השמש). אבל כשמתאפשר הדבר, גם אם רק בחלקו, כדאי לו מאד שייעשה, שהרי גם הוא בבחינת הגברה של הערנות.

ועוד כדאי לו לאדם שייצא אל מה שקרוי הטבע וישאל שם, ובעודו שם מומלץ עליו לעשות גם בהתחזות. וזה אומר שייצבע או יסווה את עצמו, או שיתהלך בעירום, או שינהג כבעל חיים או שיקרא כמוהו. על כל אלה עוד יפורט באיזו איגרת, ומן הראוי שייכתבו בספר הנוהגים והחגים. ועד הפעם הבאה שבה יפורטו הנוהגים, עשו לכם, יקיריי, את העונג ואת הערנות הטמונים בהתפלשות, מן הדעת שזה מכבר רכשתם.

בברכות חמות,

בעל הלו"ע.

איגרת שישית

הרהורים בדבר חיוניותה של תורתנו

זמן רב לא כתבתי אליכם, רעי, והגעגועים לא חדלו מלפקוד אותי. קורותיי בחודשים האחרונים, אותם אפרט בהמשך, טלטלו את עולמי והחרידוני אל חשבונות נפש נוקבים. בירורים שהיה עלי לערוך עם עצמי ועם זולתי, על מנת שאוכל לשוב אליכם ברוח עיקשת ובאמונה מחודשת ומנומקת במעשיי ובנתיבים שאני מדריך אתכם, ארכו זמן רב ודרשו ממני תעצומות בשר ונפש אל מול הספקות שעוררו המאורעות האחרונים. ספקות אלה לא כרסמו כלל באמונתי בעדקת הדרך, אולם בהחלט עוררו תהיות בנוגע לדרכי הפעולה הננקטות לאורכה. אף כי ידעתי שתחסרו לי, ואולי אף שאחסר אנוכי לכם, ראיתי לנכון לפתור סוגיות אלה בדלת אמותיי, קודם לשובי אליכם כשבקרבי דברי לימוד נוספים.

אל לכם לדאוג, רעי, כי מן המאורעות חזרנו מחוזקים ומחושלים מכפי שהיינו קודם להם. מגובשים אנו בתפיסותינו, אף כי הספק והסתירה לעולם לא ימושו מהן, ועלינו לרצות בנוכחותם ולהאמין בכוחם המיטיב. יחד עם זאת, סייעו לנו האירועים בחיזוק האמונה בחכמה ובעדק הטמונים בדרכנו, ובצורך הדחוף בהפצתה ובהשרשתה של תורתנו בקרב הקהלים הפזורים

בארצנו. אף שאינני יודע במדויק את אשר עומד אני לכתוב אליכם באיגרת זו, מעוניין אני בתקציר קורות הזמן אשר חלף עליי בהיעדרותי מאז האיגרת האחרונה, ובמסירת חלק מן ההתחבטויות אשר פקדוני, וזאת לשם חשיפת המסקנות שנהגו בעקבותיהן.

כפי שבוודאי ידוע לכם, ראשית דרכה של תורתנו החלה במעשה אמנות, ומאז היא שזרה בו לאורך שנים; שכן, לדידי, אין הולמת יותר מן האמנות לשם קירובו של האדם אל התהום ואל הבעבוע, אשר טיבם נידון זה מכבר באיגרת הקודמת שכתבתי אליכם. האמנות, יש בה כדי לדבר את אותם הדברים אשר אינם ניתנים לפענוח לשוני, ויחד עם השפה המילולית בונה היא, נדבכים נדבכים, את המגדל, המורכב מאין כמוהו, של הידע האנושי. ידע זה הוא הידע של העיוורון ושל האילמות, של השאלות והתהיות, הספק והסתירה. הוא אינו מתכחש ואינו מדחיק את חוסר הוודאות ואת הבורות האנושית, וחוקריו אינם מתהדרים בשלמותה של חכמתם, אשר ממילא אינה בנמצא. על כן, כאמור, מוצא אני באמנות, על מופעיה השונים, את הדרך הטובה ביותר למימוש הרעיונות הגלומים בתורתנו, כמו גם את אחת הדרכים היעילות ביותר להתקרבות אל התהום.

היות ועד כה נבצר מאיתנו להקים משכן קבע שבו נוכל לקיים את עבודת הלימוד והשקידה על תורתנו, מסתפקים אנו לעת עתה במשכנות זמניים, אשר מוקמים ומפורקים מעת לעת באכסניות שונות שבמקורן מהוות בתי הארחה לתצוגות אמנות. לאור מה שכתבתי כאן על טיבה של האמנות ועל זיקתה לעקרונותינו, אין טבעיים מן הגלריה ומן המוזיאון, כדי לארח את משכנות הטומאה הזמניים שמייסדים אנו מעת לעת. הגלריה והמוזיאון לאמנות, המקודשים כל כך לבני התרבות הבורגנית, שניהם מוסדות שנדרשים לעתים לניעור רגשי ואינטלקטואלי, וכמוהם גם האמנות עצמה. פעמים קרובות הם אף מוכנים ומזומנים לניעור שכזה, גם אם סוכניהם אינם מודעים לכך. כמותם, גם קהל שוחרי האמנות משווע לא פעם לגורם שיערער את היסודות עליהם מושתתת תפיסתו התרבותית (אם כי על פי

רוב אין הוא מקבל יפה טלטולים עזים יתר על המידה, שכן עלולים הם לפגוע בעמוד השדרה העדין של שביעות רצונו העצמית).

מסיבות אלו ואחרות, נבחרו היכלות אמנות אלה להוות את השלב הראשון בהפצתה של תורתנו. אולם מניח אני כי נהיר לכם, רעיי היקרים, כי אין בכוונתנו להותיר את תהליכי ה"הדבקה", כפי שהם מכוונים בשפתנו, אך ורק במקומות אלה ובציבור המזדמן אל קרבם.

על כן נבחרה גלריה בשם "החנות" על מנת שתארח את אחד ממשכנותינו הזמניים, שכן ניצבת היא ברחוב הזמה אדם בעירנו, ופניה חשופים, כפניהן של חנויות, אל המדרכה עליה מתהלך הציבור. זמן לא מועט נמשכו העבודה והשקידה על משכן זה, שכן ביקשנו להציג בו לראשונה את משנתנו לקהל שאיננו מקרב שוחרי האמנות המקובלים. כיצד נעשה זאת, שהרי אם רוצים אנו למשוך את ליבו של פלוני הממהר לסידוריו, עלינו להציב בחלון הראווה דבר מה שאליו לא יוכל להימנע מלהסב את מבטו. יחד עם זאת, תקפה גם ידיעתנו כי אל לנו לגרום ללבו של הצופה ההדיוט לרטון יתר על המידה - שכן עלול הוא לדחות את שראה באופן מייד ומהמשיך בהילוכו התועלתני, משל ולא היו דברים מעולם. דומה הדבר למקרה שבו חפץ אתה לבקר נוהגו של מי מקרוביך. ככל שקשים יהיו דברי התוכחה, מוטב כי תקדימם באמרת שפר כלשהי, אף במילה אחת דוגמת "אהובי" או "אהובתי". מייד יתרככו ליבותיהם ויהיו מזומנים לספוג הביקורת אשר בפיק.

ובכן, פוסלו פסלים; הפסל הראשי אשר ניצב לו מאחורי אחד מצמד החלונות הפונים אל הרחוב, צלם של בן תערוכת היה; גופו גוף אדם, וראשו הכלאה כלשהי בין חזיר לפרה. ידיו, ידי האדם, עטו עליהן טפרים חדים שניכר היה כי הולבשו עליו באופן מלאכותי. כפות רגליו נדמו לטלפיה הגסים של בהמה כלשהי. גופו קושט בעיטורים ובתכשיטים ממיטב משנותינו הסמליות. משני צידיו של זה, נתלו בהיפוך צמד מנורות,

העתקים סמליים של אותה המנורה אשר שכנה בבית המקדש. עליהן הוצבו פסליהן של דמויות קטנות, גם הן בנות כלאיים, זרועותיהן שלוחות לפנים במחוות ברכה כלשהי. על פני הזכוכית שבחלון השני, נכתבו בקיצור עיקריה של האיגרת הראשונה אשר שלחתי אליכם בעבר, יקירי, על מנת שיוכלו העוברים והשבים לקרוא בה ולספוג מן הרעיון הכללי שלשמו נהגתה תורתנו. מספר כלים סמליים הוצבו מאחורי אותה הזכוכית, על מנת שייעוד יצר הסקרנות שבאדם, ויחפוץ הוא בהסתכלות פנימה.

בשל השימוש בסמלים יהודיים, התעורר בנו החשש כי בני אדם, פלונים-אלמונים כלשהם, עלולים להבין הדבר שלא כפי שהיינו הפצים אותם להבינו, אולם מעולם לא צפינו את זה אשר חיכה להיכנס בפתח. כעבור כשבוע מחניכתו הרשמית של המשכן, נגלה לנו כי במקום מסוים ברשת התקשורת של האינטרנט, כתב מישהו מאמר שכותרתו הייתה "שיא חדש במידת סדום ועמורה בתל אביב". כל המאמר כולו, אשר נכתב בעילגות ובבורות מוחצנת, עסק במידת החטא והכפירה המיוצגים במשכננו, ואף הרחיק להאשימנו באנטישמיות ובשנאת יהודים. דבר זה לא הביאנו אלא לידי שחוק, שכן ברי היה כי אותו כותב לא הבין מאומה ממה שראה, ואף לא טרח להתעניין ולברר לעומקו את הדבר שהפריע את מנוחתו. לא רק זאת, אלא שברור היה כי לא עיכב עצמו על מנת לקרוא, לא את עיקרי האיגרת שהיו כתובים על פני הזכוכית, ואף לא את ההסבר אשר תלוי היה לצידם של החלונות. מפאת הכסילות שנבעה מן המילים המתלהמות שכתב, לא חשנו כי שגינו או הפרזנו בדבר מה, שכן אותו אדם יכול היה לשגות בהבנתם של אלף דברים אחרים, ואין לו אלא לקחת אחריות על רדידותו ועצלותו האינטלקטואלית.

אולם, לא עבר שבוע ודבר אחר קרה, נוראי ומסוכן הרבה יותר: באישון לילה, שפך אלמוני כמות גדולה של דלק על המדרכה שמסביב למשכן. איש אינו יודע אם הייתה בכוונתו להעלות באש את הדלק ששפך, או שמא הייתה זו פעולה שהיא בבחינת איום בלבד, על מנת שנירתע ונכחיד התצוגה מן הרחוב. בכל מקרה, לו היה ניצת הנוזל, אין ספק שהנזק שעלול היה להיגרם

למקום וליושביו (שכן הגלריה שוכנת בקומתו הראשונה של בניין מגורים), גדול הוא לאין שיעור מן הסכנה הטמונה במילים לבדן.

בעקבות אותו האירוע, נאלצנו לסגור את המשכן ולהסיר מן החלונות את המוצגים בטרם הגיע זמנה של התצוגה להסתיים. החלטה זו לא באה מבלי התחבטות קשה אשר קדמה לה, שכן סגירתו של המשכן תהווה כניעה לאותם חבלנים נבערים, ואף תסמל את ניצחונם. אולם עניין זה לא תלוי היה בנו בלבד, מפני שבעליו החוקי של המקום דרש מאיתנו להסיר ממנו את התערוכה כולה, ובכך לא הותיר ברירה בידינו. מייד לאחר שנתפרסם דבר האירוע, נייעורו תגובות שונות ומשונות בעקבותיו, חלקן הביעו זעזוע מן הנעשה, וחלקן גילו הבנה כלפיו. האחרונות, שכידוע מנוגדות לתפיסתי ולעמדותיי, הן אלו שהביאוני לעשיית דין לעצמי ולחשבונות נפש נוקבים באשר לצעדים אשר נקטתי, ולאלה אשר עלי לנקוט בנוגע להמשך פיתוחה והפצתה של תורתנו. שאלות רבות התעוררו בעקבות האירוע, ועל חלקן אנסה להשיב עוד באיגרת זו.

קדומה ומוכרת היא, הסוגיה בנוגע לגבול שבין יצירת האמנות לחיים. אמנים רבים עסקו בה בעבר, ורבים הם שעוסקים בה גם כיום. לא פעם ולא פעמיים נשאלתי על ידי קהליי, מה טיבה של תורתנו, והאם היא בבחינת יצירת אמנות דמיונית, או שמא משייכה אנוכי לעולם הממשי ולחיים עצמם. לא אתיימר, בשורות בודדות אלה, לענות על השאלה הגדולה בדבר קיומם של החיים בתוך גבולותיה של האמנות ושל זו בגבולותיהם של החיים; אדע רק לענות על בחינתה של סוגיה זו במסגרת המסוימת של כפירתנו, שבמידה שהיא כופרת במסורת וברדת, מערערת היא על אותן אמונות, חילוניות כביכול, בדבר קיומם של גבולות ברורים בין תחומים ומדורים באמנות, כמו גם במה שהוא בבחינת המציאות עצמה.

דתנו דת כלאיים היא, ומיסודותיה המובהקים ביותר היא בחינתם המחודשת של הגבולות אשר משיתות הדת והתרבות על המציאות, על הטבע ועל טיבה וטבעה של האנושות. וכשם

שבוחנים אנו את ההבחנות בין חכמה לכסילות, בין טוב לרע, בין טהור לטמא, כן עלינו לברר כל טעם וטעם במה שהן הסיבות להגדרות השונות של האמנות ולהבחנות שנעשות בינה לבין המציאות והחיים הרוחשים בה. זוהי סוגיה שיש להעמיק בה, שכן אחת השאלות הדחופות שהיא מעוררת, היא האם יכולה אמנות שמתערבת בחיים עצמם לשמר עצמה ביקורתית כלפיהם? על כך אענה בטענה שיש בה לא מעט מן הפילוסופיה, כי נדמה לי שאכן כן; שהרי הביקורת והאמנות ממילא מהוות חלק מן המציאות, כפי שהכול נחשבים בתורתנו לחלק מאותו הטבע, גם אם נוצרו בידי אדם, אפילו מסבים הם נזק לאדם ולטבע עצמו. וכפי שהאמנות מבקרת את עצמה לעתים קרובות, כך היא מבקרת או משקפת את המציאות גם כשהיא פועלת בתוכה. לו הייתה תורתנו אך פרויקט אמנות ותו לא, נותרת הייתה בגבולותיה של הפארודיה, השמה לצחוק ולביקורת את הדת באשר היא, מבלי להעמיד לה חלופה ראויה. מובן שאין פסול בכך! אולם מאמין אני בכל לבי, כאדם, כאמן וכמורה, כי חלוף חלפו להם אותם זמנים, שהיו יפים להשמעתן של ביקורות וטרוניות מן הצד, וכי על בני האדם להחל ולנקוט במעשים המתערבים בעולם עצמו ממש. והיות שאין אנו עוסקים בביקורת לבדה, ובוודאי שלא ענייננו בפארודיה ריקה מתוכן מעשי, אזי על דתנו לצאת את גבולות האמנות ולהעמיד עצמה כבתה החורגת - בת תערובת לפעולה היצירתית ולחיים שהיא נעשית בתחומם.

מייד לאחר שהונחה סוגיה זו על כנה ונפתרה כאן באופן כללי ופשטני למדי (שכן קצרה היריעה באיגרת זו על מנת שנעמיק בה), עתידה להישאל שאלה נוספת, והיא בדבר הצורך של האנושות בדת חדשה, זולת אלה הקיימות זה מכבר. שהרי מן הניסיון הידוע והמוכר לנו, פרקים נרחבים מן ההיסטוריה של האנושות רוויים הם בדמם של מאמינים כאלה ואחרים, וטענה שגורה היא בפיהם של החילוניים והאתאיסטים למיניהם, כי הדת היא מקור כל הרוע והאלימות בעולם. אם כן, לנוכח כל אלה, האין יהיה זה נכון לפעול דווקא לפטירתן הסופית של

הדתות מן העולם? סוגיה זו ניעורה בקרבי ביתר שאת בעקבות האירוע שתיארתי, והתשובה לה הגיעה אליי אף היא מאותו אירוע.

שני דברים עיקריים התרחשו במהלך הזמן שבו שכן משכננו הזמני באותה גלריה: באחד כבר נדברנו, והוא ניסיון ההצתה האלים. עניין זה שב והזכיר לי את המובן מאליו, שעליו נשענת תורתנו במידה רבה: כי אותם אלים קדומים עודם נוכחים בעולמנו (לפי מה שאנו קוראים "סולם הקיום", שאיננו מעיד על קיומם הממשי כי אם על זה שבתודעת המאמינים) באופנים האלימים ביותר. קרוב לוודאי שאותם פרחחים שנטלו על עצמם את השליחות האלוהית להביא לסיומה של התצוגה, אינם נחשבים למאמינים קיצוניים עד כדי כך, שיהיו נכונים להקריב את גופם שלהם על מזבח דתם. רוצה לומר, אותה אמונה עיוורת וחסרת סובלנות לחירויותיו של האחר, קיימת היא בקרבנו ורוחשת בליבותיהם של בני אדם רבים וקרובים משמשערים אנו לעצמנו. פרחחים אלה, בעיניהם נשתקפה התצוגה ככפירה דתית ולא כתצוגת אמנות תמימה (מה שהופך כאן את שאלת הגבול בין האמנות לחיים למיותרת). ליבם ומוחם לא יכלו לשאת את אשר ראו – אותו הדבר שהיווה כפירה מוחלטת באמונותיהם, כפי שהיה עגל הזהב או פסל הבעל עבור בני ישראל המקראיים. עד כדי כך זעזע הדבר את עולמם התרבותי, שהיו מוכנים להרחיק עד פגיעה פיזית בבני אדם, אף כאלה שאינם קשורים לתצוגה באופן ישיר. מלחמת הדתות, כך הבנתי, קרובה אלינו מתמיד, ונוגעת לכולנו, בעלי האמונה באלים, ואלה שחסרים אותה.

על מנת לתאר את הדבר השני שהתרחש (שמן הראוי שאציין כי הוא המעניין והצפוי פחות מבין השניים), עלי להקדים ולספר כי למבקרים אשר הטריחו עצמם ובאו לבקר במשכנה הזמני של תורתנו, חולקו עותקים מאיגרות אלה שאני כותב אליכם מזה זמן. מבין חמש האיגרות אשר חולקו, רק אחת אזלו עותקיה לחלוטין, והיא האיגרת העוסקת בדבר ההוכחות לקיום האלוהים. הסתבר לי, כי גם הציבור החילוני, זה המחשיב עצמו נאור

ושוחר תרבות, גם הוא מסוקרן ומעוניין באותן התפלפלויות העוסקות באלוהות ובהוכחות לקיומה. האדם, כך מתברר, שרוי בהתלבטות אמונית מתמדת, גם אם אינו מודע לה כל העת. על כן, בכל הזדמנות שנקרית בדרכו לשיכוך ההתחבטות והייסורים הנלווים אליה, בין אם בגילויים חדשים ובין אם בטיעונים אשר יצדיקו את אמונותיו, ילגום האדם בשקיקה את הדברים שיימסרו לו באותו עניין.

שתי תופעות אלה, אשר תיארתי לעיל, גרמו לי במהלך הזמן להבין ביתר בהירות כי אין אנו מהווים אלא חולייה קטנה באותה שלשלת היסטורית של אמונות דתיות ושל עימותים הניטשים ביניהן ללא הרף. אין האדם בשל להיפטר מן הדת לחלוטין בשלב זה של ההיסטוריה, ואין לדעת אם אי פעם ידע ויוכל לעשות כן. אותם אלים ואלילים אשר נכתו באזרנו לאורך אלפי השנים שקדמו לקיומנו אנו, עודם חיים ובוועטים בליבותיהם של האנשים פנימה. יתרה מכך, גם לאלה מביניכם אשר מרימים כעת את גבותיהם בתמיהה, מפאת היותם חילוניים בעיני עצמם ואולי אף אתיאיסטים גמורים, אציע כי ישונו ויבדקו עצמם שוב, ואולי אף יערכו להם חשבון נפש בדומה לזה אשר ערכתי אני. שהרי חלקים נרחבים מחיינו רוויים במיתוסים וגדושים בסמלים, במעשי פולחן, בפעולות טקסיות וברעיונות אמוניים למהדרין. שכן מהי אידיאולוגיה שיש בצידה מעשים ונוהגים, טקסים ואמונות, אם לא דת לכל דבר ועניין? מהי אותה דבקות בזכויות האדם, או בכלכלה העולמית, בסדר חברתי כלשהו, במדינה או באמנה מוסרית, אם לא אמונה במיתוס ערטילאי שאינו קיים אלא בדמיון האנושי? האדם נדרש לדת גם אם לכאורה איננו מאמין בה כלל. הוא מתקיים לצידה גם אם רק נטל על עצמו את תכתיביה של החברה האנושית שבקרבה הוא חי. הדת, על גווניה השונים ובתחפושותיה ה"נאורות", מאפשרת את הארגון המתבקש של החברה האנושית, ובלעדיה לא תוכל זו להתכונן ולשרוד לאורך זמן. כאשר מעזים אנו להביט במושגי האלוהות והקדושה במובנם הרחב ובמשמעויותיהם העמוקות, מתוודעים אנו לאי יכולתנו לחמוק מן האמונה באלה – בדברים

אשר אינם קיימים אלא בתודעתנו, ובאמון העיוור שנגזר עלינו לתת בם לעולם.

זאת ועוד: כחוליה באותה שרשרת היסטורית שאין לחמוק ממנה, מתנהלים אנו על פי עקרונות רבים שנקבעו בעטיין של הדתות השונות שהתקיימו זה מכבר באזורינו. ועל אף שזוכרים אנו בעיקר את שלושת הדתות הגדולות באזורינו, היהדות, האסלאם והנצרות, כמו היו היחידות אשר שכנו כאן והכתיבו כלליהם לחברותינו, רבים הם שרידיהן של דתות ותרבויות קדומות יותר, שעודם נוכחים בחיינו ומכתיבים לא מעט מן האופן שבו מתנהלים אנו בהם. כך למשל חודשי השנה, כפי שהם מופיעים בלוח העברי, שחלקם עודנו נושא את שמותיהם של אלילי האימפריות האשורית והבבלית אשר שלטו באזורינו לאורך פרקים נרחבים מן ההיסטוריה (לדוגמה, האלים אדר ותמוז). ושמותיהם של הירחים בלוח השנה הגרגוריאני, אשר נוהגים אנו לעשות בו שימוש יומיומי? המה נושאים שמותיהם של אלים ואירועים רומאיים (יאנוס, מרס, מאיה וכדומה), שרידים לתקופה שקדמה להיווסדה ולהתפשטותה של הנצרות ברחבי העולם, ונוכחים הם בחיינו עד לעצם היום הזה.

וכמובן שאין להתעלם מצורת הכתב שבו נכתבת איגרת זו, אותה מכנים אנו בשם "עברית", ולמעשה היא צורתו של הכתב הארמי, ורחוקה מרחק רב מן הכתב העברי הקדום. ואם לא די בכך, גם האופן שבו מנהלים אנו את הזמן החולף בחיינו, באמצעות שעות המחולקות לשישים דקות, ודקות המחולקות בהתאמה לשישים שניות, מקורו בתרבות הבבלית הקדומה, שבה נעשה שימוש בספירה המבוססת על שישים, ולא על עשר כפי שמבססים אנו את ספירותינו כיום. וכן גם מילים שונות בשפתנו המדוברת, אשר מקורן בשפות קדומות יותר, בעיקר זו הארמית, אשר ללא ספק הושפעה מאמונה באלים קדומים כבעל, ששמו עודנו משמש אותנו בהקשרים שונים ומשונים (ביניהם גם כינויו של החתום על איגרת זו). חישובו על כך לעומק, יקירי, וראו עצמכם כאותה חולייה היסטורית אשר הייתם. לימדו מכך כיצד

להביט בעולם הסובב אתכם, והפנימו את ארעיותם היפהפייה של הדברים, הטמונה עמוק בתוך הנצח.

ומה אומר לקהל קוראיי הדתיים, המאמינים ביהדות, בנצרות או באסלאם? שכן אל לנו לפסוח עליהם, בהביאנו את בשורתנו לעולם. שכעת הגיע תורה של אשליית המזונותיאזם להנתץ לרסיסים: שהרי מה הן אותן אמונות ברבנים, בקדושים ובנביאים, אם לא מה שמכונה בפיהם שלהם עצמם בכינוי הגנאי "עבודה זרה"? ומהי אותה השתטחות על קברי צדיקים אם לא אמונה אלילית, כפי שהייתה נפוצה לאורך ההיסטוריה בקרב כל עמי האזור, אשר נוהג היה להם להשתטח בפני פסלים ומלכים, מפני שהאמינו כי ניצוצות קדושתם של אלוהיהם מנצנצים בהם? ומהם חזיונותיהם של נביאים כישעיהו ויחזקאל, אם לא הענקת צלם לאלוהות ה"מופשטת", בדמותם של חיות ובני אדם? ומה בנוגע למלאכים, לכרובים ולשרפים, או לשטן המופיע בספר "איוב"? והתנין והלווייתן, המוצגים לא אחת כאויביו המושבעים של האל העברי, כלום לא ניתן להשוותם לאלים מן הדתות הפוליתאיסטיות?

שאלות רבות תתעוררנה לכשיפקחו בני האדם את עיניהם מן הדברים שעל פיהם חונכו. יהיה עליהם להרחיק ולהעמיק חקר, ולבחון היטב את אותם המניעים והסיבות אשר בגינם ביקשו להן הדתות החדשות להציב עצמן בראש המעלה המוסרית, מעל לאותן דתות "אליליות" ו"נחותות" אשר קדמו להן. וכל זאת, תחת הטענה הידועה לשליטתו הבלתי מעורערת של האל האחד והיחיד.

יקיריי, רבים מן הסעיפים והשאלות שהועלו כאן ידועים היו לנו זה מכבר, ואנו אף עוסקים בהם לא מעט, בעודנו מפרשים ומבארים את תורתנו ואת הצרכים האנושיים אותם היא מבקשת למלא. אולם בעקבות אותה התקפה דתית קיצונית על משכננו, נקפו אותי המחשבות וההרהורים בטרדה יתרה, ועל כן פניתי להעמיק בהם פעם נוספת. המסקנה שאליה הגעתי הנה מתבקשת, והיא אף ניכרת באותן סוגיות עצמן; אין לו, לאדם

החי בזמנים האלה, היכולת או הדרך לפטור עצמו לחלוטין מן הצורך בדת ובאמונה, בטקס, בסמליות ובפולחן. אולם לכל אדם אשר הראיה שוכנת בעיניו והבינה בראשו ברור העניין כשמש המלהטת בעהריו של יום: אם חפץ המין האנושי בהמשכיותו, עליו לפעול בהקדם לשינוי הדרכים בהן צועדות הדתות אשר קדמו לתורתנו - בעיקר אלה הנשענות על האשליה כי ידיעת האמת נחלתן היא, והיא ממשית עד כי ניתן לחוש בה. לא יהיה זה בלתי הגיוני להעריך, כי ככל שתהא מבוססת אשליה זו בקרבם של קהילות וציבורים שונים המתקיימים זה לצד זה, כן רחוק היום שבו יחדלו להילחם אלה באלה, שכן אמת אחת אין לה כדי להתקיים לצידה של אחרת; בכל אופן, לא כל עוד מדובר בבני אדם.

אפרד מכם כעת,

בעל הלו"ע.

איגרת שביעית

על הטומאה והחירות

ברוכים אתם, יקיריי ויקירותיי. מקווה אני כי שלומכם טוב ובריאותכם איתנה.

אחת התהיות העולות חדשות לבקרים באוזניי מפי תלמידים רבים של תורתנו, נוגעת לשימוש שעושים אנו במונח "טומאה". מדוע – שואלים המה – עלינו להיזקק למונח המעורר בקרבנו של השומע יחס כה שלילי, ושהנו בעל משמעות מרתיעה? שהרי מעוניינים אנו לקרב את הציבור לרעיונותינו, ולא להרחיקו מהם. סוגיה סבוכה זו תעמוד הפעם על הפרק באיגרתנו, על אף שבמידת מה עסקו בה גם כתבינו הקודמים. שכן הטומאה היא מרכיב עיקרי ובעל משמעות סמלית רבה בתורתנו, ולכן לא נוכל לוותר עליה רק בשל המוניטין השלילי שהיא נושאת עימה בקרב הציבור.

כבר באיגרת הראשונה חזיתי, כי במהלך ההתוודעות אל תורתנו עתידים אתם להיווכח בעובדה שמונחים רבים בלשון העברית נוחלים בתורתנו משמעות חדשה, הנובעת אך משינוי זווית ההשקפה עליהם ומהרחבת ידיעותינו לגבי המשמעויות הטמונות בחובם. עוד הבטחתי, שבחלוף הזמן וההתעמקות יתבררו אי אילו עניינים הקשורים בנושא, וככל שנרחיב דעתנו כן נבוא לידי ההכרה כי נוהגים אנו בעולם כעדר שתודעתו מאולפת ומותאמת

לחיים צייתניים בחברה האנושית. יתרה מכך, נראה שהזמנים בוערים בימינו. על כן האחריות המוטלת על כתפנו להביא את בני האדם בנבכי תורתנו, בבחינת משימה דחופה היא וחיונית עד מאד!

ובכן, על מנת שנשכיל יחדיו להגיע אל שורש העניין, ולהבין מדוע משמשת הטומאה ערך כה רב משמעות בתורתנו, עלינו לרדת לחקר האמת (עד כמה שאפשרי הדבר) באשר למונח זה ולשימושים שעושה בו התרבות האנושית, ובכלל זה הדתות לסוגיהן השונים. שכן, טומאה איננה המצאה יהודית או עברית מקורית, ותחתית שורשיה נעוצה אי הרחק באילן ההיסטוריה של תרבויות האדם המתפתחות. ברור כי לא יעלה בידינו להקיף הקפה מלאה את המושג ומקורותיו הרעיוניים, אולם חשוב כי נבין כמה עקרונות מרכזיים בעניינו.

מניח אני כי טרם פרח הדבר מזיכרונוכם, שבאחת מאיגרות העבר עסקנו במיתוס הנחש הקדמוני, ובסמלים שהוא מסמל בתורתנו. באותה הרשימה נכתבו מילים מספר על המשמעות שמקנה תורתנו לסיפור הבריאה כפי שהוא מופיע בספר בראשית. דיברנו שם על אותה חלוקה ניגודית שעורכים בני האדם לכל המהויות בעולם על מנת שיוקל עליהם להימצא בו, ועל כך שפיצול לשוני זה טבוע עמוק בדעת האנושית ושהכול מתנהל על פיו (והוא מסומל בתורתנו בצלם לשונו של הנחש). שהכול מתחלקים לשני מדורים שהם בבחינת הפכים זה לזה: שמיים וארץ, ימין ושמאל, חיים ומוות, זכר ונקבה, טוב ורע, יפה ומכוער, וגם: מותר ואסור. וכבר ביטאו את הרעיון הוגים קדומים מאתנו, שכל דבר בעולם מוגדר על פי ניגודו.

חוקים תרבותיים הקובעים עבור בני האדם מה שמותר לעשותו ומה שאסור, נדרשים תדיר לאותה הלשון המפוצלת הטבועה בתודעתם של בני האדם. חוקים אלה נועדו לאפשר לפלוני החי בחברה להתקיים בה מבלי להסב נזק רב מדי לשלומה ולשלמותה של קהילתו. חברה החפצה בשמירה על שלומם של הפרטים המרכיבים אותה, עליה לקבוע כללי התנהגות התואמים

את אותה חלוקה ניגודית, שכן עליה מבוססת במידה רבה תפיסת המציאות של האדם. פעמים רבות נתפסת היא כחוק טבע או כצו אלוהי; כתכונה שהיא מחוץ לקביעה האנושית וכי לא ניתן לערער עליה. והיות ועל הציבור לדעת מה מותר לעשות ומה אסור, מה ראוי ומה איננו ראוי, מוטב שהכללים המורים על כך יושתו מן הרקיע, על מנת שלא יעלה בדעתו של האדם הפשוט לכפור בהם:

על פי הידע העומד לרשותנו כיום (ויתכן בהחלט כי בעתיד עלול הוא להתברר כשגוי, אולם אין זה מסיט את העיקר שבטענותינו), החוק, כפי שאנו מכירים אותו, התפתח רק כאשר גדל מספרם של בני האדם באופן משמעותי, ועקב כך נתעורר אותו הצורך בשימור שלמותה של הקהילה הגדולה. כלומר, ככל שהלכו והתרחקו השלכותיו של מעשה האדם מן הזמן והמקום שבהם בוצע המעשה עצמו, כך הפכו החוק והמוסר הכרחיים וחיוניים יותר ויותר לשרידותה של הקהילה כולה. שהרי בטרם היו בני האדם בקבוצות העולות על מספר מועט של פרטים, אותו הדבר שאסור היה לעשותו, עלול היה לגרום למותו או לפגיעתו של זה אשר עשהו. רוצה לומר, כי ההשלכה של אותו מעשה שלא ייעשה הייתה, על פי רוב, מיידית ומוחצת (או כמו שנהוג לעתים לומר בימינו: "שברת שילמת"). לעומת זאת, במסגרת הקהילה המורחבת, יכול אדם לבצע פשע כלשהו, ומייד להיעלם בקרב ההמון. יתרה מכך, פשע שבוצע בזמן ובמקום מסוימים, עלול להשפיע השפעה מכרעת על זמנים ומקומות שונים בתכלית, ואף להרחיק ולפגוע בריבונותה של הקהילה כולה. מתוקף דברים אלה, נדרש האדם שהנו בן קהילה כלשהי, למערכת של חוקים ותקנות להסדרת ההתנהגות, שמטרתם למנוע ממנו ביצוע של עבירה כלפי בני הקהילה האחרים או ערכיה.

על מנת שאכן יהוו החוק והמוסר מעין עוגן לאותן קהילות מרובות נתינים, עליהם להיות יעילים ובלתי ניתנים לפקפוק. שכן חוק אשר אין בנמצא בני אדם שייתנו אמון בתוקפו, שווה הוא לקליפת השום. על כן, היה על אותם חוקים ואמות מידה מוסריות להתנסח כאמת מוחלטת, המבוססת על עקרונות

אוניברסאליים, טבעיים או על-טבעיים, בכדי שבני האדם אכן יתנו בהם את אמונם. איום בענישה אינו מהווה ערוכה בלתי מוגבלת לשלמות הקהילה – על בני האדם להאמין כי אותם חוקים המורים להם כיצד לפעול בחייהם, מקורם בעולם שהוא מעבר ליכולת ההבנה שלהם, וכי האיסור וההיתר הנם בבחינת ציוויים שנחקקו בסלע בידי האלוהות, או בידי חוק טבע כזה או אחר. וגם אם איום בעונש הוא זה אשר אמור לגרום לפלוני אלמוני לציית לחוק – מוטב שיהא כזה שהשפעתו נצחית ואינה מוגבלת רק לחייו הגשמיים של האדם בעולם הזה, שהרי מה הן כמה שנים מאחורי סורג ובריח מעל פני האדמה, לעומת ייסורי נצח בגיהנום אשר תחתיה?

על מנת שיקבלו החוקים את תוקפם המתבקש מן הנסיבות המפורטות מעלה, הפכו הם במקרים רבים לציוויים אלוהיים, אשר הסירוב להתנהל על פיהם עלול לעלות לעברייני בייסורי גיהנום קשים, או לכל הפחות במזל רע שינקפנו עוד בחייו. כדי לעלות בדרגת החשיבות, מן הארצי לאלוהי ומן הטבעי לעל-טבעי, פשעים הפכו לחטאים, וחוקים רבים, שתכליתם המקורית הייתה בשימור הסולם החברתי והונה הסמלי של הקהילה, התגלגלו לכדי חוקי טומאה וטהרה. כאשר נדמה לו, לאדם, כי מקורו של הציווי הוא אלוהי, ולא אנושי, מקל עליו העניין לתת אמונו בחוק ולציית לו.

ראוי ואף הכרחי לציין כעת, רעיי, כי אין חוקי הטהרה והטומאה נעדרים לחלוטין את ההיגיון המעשי. במקרים רבים נועדו המה לשמור את האדם מפני התחלואים והמיתות המייסרות שסבבו אותו. בימים עברו, באותן עיתות אשר קדמו להתפתחותו של תחום הרפואה כפי שאנו מכירים אותו היום, לא פעם היה הציות לאותם כללים בגדר לא פחות מהצלחת נפשות. אולם, ככל שהלכה הדת והתפתחה, נוצלו הכוחות האצורים בציוויי הטומאה והטהרה, והפכו לכלי שרת בידי המוסדות הדתיים, לשליטה במאמינים ובסדרים החברתיים השוררים בקהילה. דוגמאות לכך ניתן למצוא בחברות שונות ומגוונות מכל רחבי העולם התרבותי: לעתים יהיה זה מעמד חברתי שלם שאנשיו נחשבים

לטמאים, לעתים תיטמא רק האישה בעת הטלת הווסת או קיום יחסי המין, לעתים יהיו אלה פגועי נפש אשר "רוח רעה" כלשהי חדרה בהם, ולעתים יהיו אלה בעלי חיים מסוימים, המטמאים את אוכליהם, ובכך גורמים לקבוצות או לעמים שלמים להיחשב כטמאים בעיני אלה שאינם נוהגים לאוכלם. לא פעם אף חרגו כללי הטומאה מן התכליתיות ההיגיונית שלהם, והפכו לציוויים אלוהיים שפשרם הוא סמלי לחלוטין, והעובר עליהם חוטא באופן ישיר כנגד אלוהיו. למן הרגע שבו קנית את אמונו של פלוני בסיפוריך, כמעט ואין דבר שלא יצלח בידך לגרום לו לעשות או לחשוב, ובכך להופכו נתון תחת שליטתך המלאה.

באלו הדברים כופרים אנו במלוא העוצמה והאון, יקיריי! תורתנו תורת הספק היא, והפצת עקרונות הכפירה היא משליחיותיה העיקריות. קוראים אנו תיגר על אותו הפיצול הלשוני הטבוע בתודעתנו, אולם מובן שאין אנו מתכחשים לקיומו; זוכרים אנו את היותנו בניהן ובנותיהן של התרבות ושל ההיסטוריה, אולם מצווים דחף פנימי ועז, לעולם לשוב ולבחון את הגבולות המושגיים אשר הניחו אלה בהכרתנו, את השפה שבתיווכה אנו נשלטים על ידיהן, ואת ההבחנות שבאמצעותן הן מגדירות את זהויותינו.

מכירים אנו בכוחו ובייעודיו של המוסר, אך גם את שפלותו ואת התועלתנות הטמונה בו ידענו; על כן לעולם, תלמידים יקרים, לא נחדל מחקירת המניעים העומדים מאחוריו, האלוהיות המזויפות אשר ציווהו, הדמיון האנושי אשר הגה אותו, והרווחים הנחלבים מעטיניו. בעוד שעקרונות רבים בכל מוסר אנושי, דמיוני ככל שיהיה, הנם הכרחיים וחיוניים לאדם ולחברה, נתחים גדולים ממנו אינם מהווים אלא אמצעי לשליטה בנתינים אשר הננו, הנוהגים לקבל את המוטל עלינו כמובן מאליו וכאבן שאין לה הופכין.

על כל אלה זועקת תורתנו די! נוטלים אנו על עצמנו את זאת האחריות; לבחון ולהפריד טפל מעיקר, אלוהי מהכרחי. שכן חוקי הטומאה והטהרה, אין להם דבר עם חיי הבשר שעל פני האדמה,

והם אך דינים דמיוניים באשר ליחס בינו ובין הרוח. אין הם, לדידנו, אלא אמצעי בידי השליט להכריז על מה שראוי הוא בעיניו ומה שאינו ראוי בעיניו. ואם מה שאינו ראוי בעיני העריצות לטמא ייחשב, ואם מכירים אנו בעובדה שמושגים אלה טבועים הם בדעתנו מכורחה ההיסטורי ומתוקף השימוש שנעשה בהם בסביבתנו, אזי בגאווה נעטה על עצמנו את גלימת הבלתי ראויים! ברהב נישא את אות הקלון של הכופרים והבוגדים באלו אשר המליכו עצמם לבעלי הידע והסמכות, שליחיהם השקריים של האלוהות וחוקי הטבע.

ואם בהמשך לדבריי אלה תואילו, יקיריי, אך לרפרף קלות בדיני הטומאה והטהרה היהודיים, עובדת היותכם טמאים על פיהם לא תצלח לחמוק מעיניכם, אלא אם סומים הייתם. שכן עבור אותה אלוהות, שבשמה נכתבו הדברים הללו, כמעט בכל רגע ובכל מעשה נדבקת בכם הטומאה, ועמה, מן הסתם, מגיעות גם האשמה והנחיתות. ועל מנת שתיטהרו, נקבעו עבורכם טקסי טבילה או הקרבת מנחה, תשלום לכוהנים או ייסורים גופניים כלשהם. עוד ידועה הקביעה, כי על פי אותה הלכה ממש, טמאים הם כל בני ישראל מאז חורבן מקדשם, שבעקבותיו נאסרו נוהגי הקרבת הקורבנות (ואף על פי כן מצווים בני ישראל להרחיק מעליהם כל טומאה, ולבצע את טקסי הטהרה ההכרחיים). והנשים, יקירותיי, סובלות מן העניין אף יותר: במקרים רבים נחשבות הן משל והיו המקור העיקרי לטומאה, וזאת דווקא כשהן מלאות את חיוניותן הנשית ובשרן מבעבע חיים ופוריות; לא אחת כרוך עניין זה בהשפלתן ובהדרתן מחברת הגברים, המחשיבים עצמם כעליונים וטהורים מהן. על כך קוראת תורתנו לבנותיה, היו גאות והתהלכו בתפארה! כי אותה טומאה המיוחסת לכן, אין מקורה אלא בחרדת אותם גברים אומללים מן המוות, הכרוך בהכרח בתהליכי יצירת החיים הפועמים בקרבן.

כלום מהי טהרה בעולם שכל כולו גוף ובשר? שהרי הדבר הטהור בהחלט בהכרח הוא רוח, והלא ידוע שרוח זו אינה מענייננו, שכן מאמינים אנו אך בבשר ובמגבלותיו. על כן לעולם יהיו הטומאה והטהרה מעורבבות בעבורנו, כמו הסדר ואי הסדר,

הכיעור והיופי, הטוב והרע, שהכול אינם אלא המצאות של הדמיון האנושי, וקיומם ממילא מותנה בו. והרי נאמר כי תורת בני כלֵאיים תורתנו, ובמשעול בני הכלֵאיים בוחרים אנו לצעוד – בין הגבולות והקביעות שנקבעו זה מכבר בעבורנו. ועל כן טמא הכול בעבורנו (שהרי די בטומאה קטנה לטמא את הטהור), והכול טבוע בבשר ובתהום; ואין זה רע או טוב, ראוי או מוקצה, נכון או שגוי, כי אם טבע הדברים עצמו כפי שהוא משתקף בתורתנו, ואל לנו להירתע ממנו.

ואסיים, רעיי, בהערה קטנה על עניין כלשהו שדיבר בו הפילוסוף היווני סוקרטס: אמר זה, כי על הפילוסוף לשאוף למותו, שכן רק לכשיגיעו חיו לסיזום יהיו שכלו ותבונתו מטוהרים ממגבלות החושים והגוף, המסלפים עליהם את הדעת. ואילו אנו, שאיננו מאמינים בהשארות הנפש או בכלל היפרדותה מן הנבלה, מקבלים על עצמנו בחרוזה את מגבלות הבשר והגוף, שעבורנו אין הן אלא תמציתה של החירות האנושית; חירות האדם מן הציווי האלוהי, מחובת ההיטהרות, ומשאיפת הפילוסוף אל המוות.

היו שלום,

בעל הלוע.

איגרת שמינית

על כלכלה וענייני היום

רעיי היקרים, תקווה אני כי איגרת זו מוצאת אתכם בבריאות איתנה, יחד עם בני ביתכם, משפחותיכם ובהמותיכם.

יודעים אתם כי עד כה נמנעתי באיגרות אלה להתייחס לעניינים שביום-יום. תחתם, בוחר הייתי לבאר פרקים במשנותינו ולתאר את דרכה של תורתנו בעולם, וזאת מתוך הידיעה כי יש לו, לפלוני, להסיק מהם אל חיי החולין והיום-יום, מבלי שיצטרך להדרכה צמודה. אולם, לפני מספר ימים, נזדמנו עיני לקריאתו של גילוי דעת שראה אור באחד מעיתוני הארץ, אשר בעקבותיו אחזתני מחשבה שנייה בנידון. מאמר זה, שנכתב על ידי אחד נחמיה (אציין כאן אך את שמו הפרטי על מנת שלא לעלוב בו ברבים), עורר את חמתי וגרם לי לשאט נפש כה רבה, עד כי הביאני לידי המסקנה שישנם עניינים בימינו אלה, שלא רצוי להתעלם מהם כל עיקר.

שהרי תורתנו באה אל העולם על מנת להרבות ולהרחיב דעתו וספקותיו של האדם, ויש לעתים שעליה לעסוק בענייני היום-יום על מנת לעזור לאדם ולכוונו שמה. ומהי אותה תורה, אם אין לה בנמצא עצות ותחבולות הנוגעות לממשות העדכנית, קל

וחומר אם דבור העניין בתורתנו, אשר לעתים מזומנות קרויה היא בכינוי "תורת הבשר", לאמור תורת החיים עלי-אדמות?

נחמיה זה, משלח ידו בכלכלה ובפיננסים, ומוצא הוא את פרנסתו בכתיבה לעיתונים ובמופעים מזדמנים בטלוויזיה. לא אחת עוררו מאמריו המטופשים את זעמי בשל דברי ההבל שנכתבו בהם, לעתים תוך חריגה מתחומי עיסוקיו הכלכליים. עצביי ניעורו בעיקר מפאת העובדה הידועה כי בני האדם נוטים להקשיב ולציית למי שנתפסים בעיניהם כברי-סמכא בעניין כלשהו - ולדאבוני מהווים אמצעי התקשורת מעין אסמכתא עבור ההמונים למומחיותו של אדם זה או אחר. כלומר, אם אותו נחמיה עץ עצה כלשהי או מחווה דעתו בעניין מסוים - די שיעשה זאת על גבי מסך הטלוויזיה, וחיש קל תמצא לו עדת מאמינים ללכת בעקבותיו, בשיכרון חושים ובאמונה עיוורת.

כלכלה אינה עניין של מה בכך, ואנוכי מעולם לא עברתי הכשרה מסודרת בתחום. על כן אין בכוונתי להיכנס בנבכי נושאים אשר רבים הם האנשים (ואולי כאלה ישנם אף ביניכם) הבקיאים בהם ממני. אולם, יש לעתים שלא צריך אדם לשכל גדול על מנת להבחין בסכלותם של דברים המושמעים פה ושם על ידי ידען כזה או אחר. בעיקר לא כאשר נובעים אלה מצרות אופקים ומצייתנות פשטנית למסורות דמיוניות כלשהן. שהרי פעמים רבות זולגים התחומים ומתערבים זה בזה, ואם יש בך מעט מן הדעת, ידוע תדע להבחין בדבר כלשהו, גם אם אינך בקיא בתחומו. כאלה הם הדברים אשר נכתבו על ידי אותו נחמיה, במאמר האחרון שקראתי מפרי עטו.

ראוי מן הסתם לציין כי גילוי הדעת של אותו ברנש (הבה ונכנהו נ' לשם הנוחות), בא על רקע תהליך מתמשך של התעוררות חברתית המתרחשת במקומותינו, כמו גם בארצות רבות בעולם. היות ועל פי תורתנו אף האירועים הקטנים והמקומיים ביותר הנם בבחינת חלקים בלתי נפרדים מתהליכים היסטוריים מתמשכים והרי משמעות, הרי שיש לקרוא גם את מאמרו של זה בהקשריו ההיסטוריים, על אף שהוא עצמו יתנדף בוודאי מן

העולם בבוא יומו (ולמרות התנגדותנו לדבריו נאחל לו שיבדל"א), מן הסתם מבלי להותיר זכר משמעותי כלשהו.

קצרה היריעה העומדת לרשותנו, מלתאר את הסיבות המרובות להשתלשלותו של התהליך החברתי העולמי שמתרחש בעתים אלה, אם כי מרעיש הוא לבבות רבים. נראה כי אותה תפיסה כלכלית קיצונית מבית מדרשם של בני האידיאולוגיה הקפיטליסטית (כך היא מכונה בלעז; אנו נקרא לה כאן "הונות"), גדשה זה מכבר את הסאה, וגרמה להתקוממויותיו הנוכחיות של ההמון. במקורה, צמחה ההונות מן השאיפה, המבורכת יש לומר, להרחבתן של חירויות האדם ולכינונה של זכותו לבעלות פרטית על רכוש ועל הון כלכלי. אלא שלימים הלכה והקצינה התפיסה ההונית תוך שהיא מרחיבה את התהום הפעורה בין עשיר לאביון ובין מדינה לאזרחיה. באורח אנושי ובלתי נמנע, נבחשו כלכלה בפוליטיקה, הון בשלטון, והחירות המובטחת נצטמצמה, ואף נעלמה כמעט לחלוטין, מרשותם של חלקים גדלים והולכים באוכלוסייה האזרחית. כגולם שצמיחתו פקעה מכלל שליטה, היוותה ההונות קרקע פורייה לניצולם של בני אדם הלשים ונזקקים על ידי בני אדם חזקים ואמידים יותר, ולהשתוללות משולחת רסן של תאוות בצע וניכור. כוהני ההונות (שהרי לדידנו אין היא אלא דת לכל דבר ועניין) נוהגים לעבוד (או, ליתר דיוק, למצוא את אלה שיעבדו עבורם) את מולך הזהב והכסף, ובתוך כך לקדש את תהליכי הייצור, ההפצה, המסחר והצריכה של מוצרים ממוצרים שונים, אשר בבוא העת מומרים כנגד ההון.

אותו נ' משתייך לאלה האחרונים (או למצער מזדנב אחריהם), ומתוקף עיסוקו אף משמש כאחד מאותם נביאים זוטרים הקוראים להרחבתה ולהקצנתה של הדת ההונית, שלדידם מבוססת על חוקים טבעיים וחברתיים שהנם בלתי ניתנים לערעור ולשינוי. אותן תנועות המתקראות בפיהם "כוחות השוק", המשפיעות זו על זו ומושפעות זו מזו, נדמות בעיניהם כציוויים אלוהיים שהאדם הפרטי אינו יכול להם, ואם בחיים חפץ הוא בעולם הזה, עליו לציית להם ולעובדם עד יומו האחרון עלי אדמות. יש להודות כי לא מעט אמת טמונה בדברים אלה, שכן תנועות

השוק אימתניות הן, ולא פעם נדרס האדם הבודד תחת משקלן. אלא שמה שמכורח ראייתם הפשטנית מחמיצים ידענים דוגמת נ' זה, הוא שתנודות אלה אין הן גזירה משמיים כלל וכלל, כי אם תולדה, שרירותית בחלקה, של תנודות היסטוריות, טבעיות ותרבותיות, שקדמו להן וכוננו את קיומן.

אל תשגו, רעיי, בהבנת דברים אלה; את העובדה שטיבו ותנודותיו של השוק נקבעים על פי גחמותיהם של הרוכלים וקונייהם, יודע נ'. אלא שהאמת שנשגבה מהבנתו, היא כי שורשיהן הקמאיים של גחמות אלה, נטועים הם בחוזקה בתרבות ובמה שמכונה עולם הרוח; במיתוס, בחינוך וביצירה האנושית; בסקרנות, במחשבה ובתאווותו של האדם לדעת. ככאלה, נתונים וניתנים הם לשינוי ולתמורה; ובהתחשב במצבה העגום של מרבית החברה האנושית בימינו, הרי שיפה לכך שעה אחת קודם.

לאחר שהעליתי ברשימתי, בקווים כללים אמנם, את הרקע להוצאתו אל האור של אותו גילוי דעת נואל, אתאר בקצרה את המרכיבים שהעלו עלי את חמת זעמי, וזאת על מנת שייטיבו רעיי להבין במה דברים אמורים: בפתח דבריו מביע נ' את פליאתו על זעמם של מי שהלכו ללמוד מקצועות שאין להם ביקוש בשוק העבודה, על השיטה הכלכלית, על המדינה ועל הממשלה השולטת בה. כעס זה נובע, מן הסתם, מן הסיבה שאלה אינם משתכרים כראוי וכך נבצר מהם לחיות בכבוד כאחד האדם, והם קורסים תחת נטל עוניים. כותב נבער זה מתייחס כמובן לכל אותם אמנים ואנשי רוח, שחקני תיאטרון, כותבים וסופרים, פילוסופים ומוסיקאים, חוקרי היסטוריה ומדעי החברה, ועוד רבים וטובים אשר תחומי השכלתם אינם נמנים על אלה המניבים רווחים ישירים לבעלי ההון, ועל כן אינם מבוקשים בשוק העבודה. מן העובדות המרכזיות שנסתרות משום מה מעיניו של אותו הוגה דעות בזעיר אנפין, הן כי מרביתם של מחנכי ילדינו מגיעים מקרב תחומים אלה, כי מהלך ההיסטוריה התרבותית עוצב על ידי מיטב המוחות היצירתיים שידעה האנושות, וכי העולם בו אנו חיים (ובכללו גם יסודותיה של השיטה הכלכלית אותה מקדש נ' עצמו) נשען כולו על היסודות

אותם בנו, נדבכים על גבי נדבכים, אנשי הרוח וההשכלה החופשית. על כן תמוה בעיניי שאדם המחשב עצמו למשכיל, מתייחס לבני מינו כאל מרכיבים חסרי חשיבות במכונה משומנת, שמשמעותם היחידה היא בטיב ובכמות התפוקה שהם מנפקים בתהליכי הייצור.

לולא המשיך אותו גיבוב מילים להעמיק בביטוי בורותו של הנ"ל, ניתן היה להבין מנין מגיעה הטענה כי על איש הרוח מוטלת האחריות לגורלו הכלכלי: בעולם כה מנוכר ויצרני, שבו האדם הפשוט אינו אלא לקוח פוטנציאלי ו/או פועל ייצור, מובן מאליו שכוהניה ונביאיה של ההונות יטילו את האשמה למצבם על מי שבחרים שלא לציית לציווייו של המולך הכלכלי. לגבי דידם של אלה, אין השיטה הקיימת אלא הטוב ביותר האפשרי, ועל כן ידקלמו טיעונים מסוג זה בקלות דעת, בעודם מציינים בעצמם למה שמבחינתם הוא חוק טבע או גזירה אלוהית. אולם, כאמור, בהמשכו של הכתוב חושף הכותב את בורותו, ובכך תורם בעצמו להגחכתם של הטיעונים שהציג קודם לכן.

"כל מי שבחרו ללמוד משהו כפי, שקל ללמוד אותו, שהוא בעצם תחביב נחמד, בלי להתייחס להכנסה הזעומה שהוא מביא איתו, אמורים לבוא בטענות רק לעצמם". כך פותח הנבער נ' את הפסקה השלישית של מאמרו.

"מי שרוצה ללמוד את כתבי אריסטו ואפלטון או לדון בתוצאות המהפכה הצרפתית רשאי כמובן לעשות זאת, אך כדאי לו קודם לרכוש מקצוע מבוקש ומכניס", ממשיך וטוען האדם שכפי הנראה לא קרא עמוד אחד מכתביהם של אריסטו או אפלטון, ויתרה מכך, באופן אירוני משהו, אינו בקיא בנסיבות שהביאו לפריצתה של המהפכה הצרפתית. כה מופרכים הדברים שכתב בפסקה זו, כה בולטת בורותו של השכל שהגה אותם, עד כי שארית הטיעונים שהועלו במאמר קורסת תחת נטל טיפשותם.

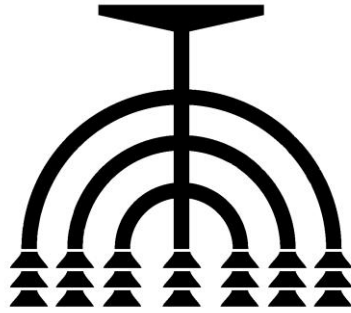
אף על פי כן נמשיך; בפסקאות הבאות מעלה נ' טענות נוספות, שקריאתן מאמתת את השערותיי לגבי אמונתו הדתית: "הצעירים הכועסים צריכים להבין, שהם אינם יכולים לשנות את חוקי

הכלכלה"; כלומר, חוקים חוקים אלה בסלע, ואין בינם ובין הגורם האנושי דבר וחצי דבר. לו היה טורח נ' ללמוד מעט היסטוריה (שהרי לדידו מדובר בתחום פשוט וקל ללמידה), היה מבין מה רצוף העבר בצעירים כועסים ששינו גם שינו את חוקי הכלכלה. ומכאן ממשיך: "הפרשי השכר הגבוהים הם איתות ברור של מנגנון המחירים. כך הוא מודיע לנו, באורות אדומים, מה כדאי ללמוד ומה לא". אמרו לי, יקירי, מהו אותו "מנגנון מחירים" אליבא דנחמיה, אם לא ישות עצמאית ובעלת תודעה, המכוונת ומודיעה לבני האדם כיצד עליהם לנהוג בעולם, משל ולא הם אלה אשר יצרו אותה מלכתחילה?

הלך מחשבה אוילי זה, גם אם חילוני הוא בעיני עצמו, מקורו במסורות דתיות נושנות ובאותו פיצול לשוני שבו דנתי זה מכבר באיגרות הקודמות. זוהי רוח הטהרנות, שבה נוהגים המאמינים על פי תבניות קבועות מראש והולכים שבי, כסומים, אחר מה שלמדו מהוריהם וממחנכיהם הקלוקלים: הטוב, הראוי והטהור ברורים הם ונתונים מראש, ואל מולם ניצבים מה שאינם נחשבים לכאלה - הרע, הדחוי והטמא. ללא מחשבה עצמאית כלפי הבחנות אלה, ללא בחינתן לאור ההקשרים ההיסטוריים, ללא גישה ביקורתית כלפיהן וללא שאיפה יצירתית לשינוי.

היו שלום,

בעל הלועז.

איגרת תשיעית

על שלושת מצבי האדם

או:

מחשבות אודות המלחמה שהתרגשה על עמנו

לא רחקה שעת שקיעת החמה מאחורינו, וכבר זעקו צופרי העיר מפני המוות הנופל מן הרקיע. אספתי את כלבתי בין אמותיי ויחדיו נמלטנו אל חדר המדרגות שמחוץ למעוננו, על מנת להסתתר מפני הגזירה, שהנה צונחת היא באקראי אי איפה. במקום מבטחנו פגשנו בגברת הדרה מעלינו באותו הבניין, שאף היא, עם כלבה, יצאה למצוא להם מקלט מן הטילים בחללי המעבר של מגורינו. מייד נתפתחה תגרה בין שתי הבהמות והחלו נושכות האחת לשנייה. שהרי אלה אינם יודעים פתרון סכסוכי שטחים בדיבור ובמשא ומתן, ומייד נכנסים זה במלתעותיו של זה, על מנת שייכנע אחד הצדדים ויכיר בשליטתו של האחר. מראשית היותם כלבים כך היה, ונראה שימשיך עד קץ ימיהם להיות כך.

ואנו, מה מותרים היינו מבהמות אלה? שהרי סכסוכי שכנים ונחלות, מנת חלקנו המה מקדמת דנא. אמנם בהיותנו בעלי שפה מורכבת ודעת מפותחת, סיבותינו משונות מעט מאלה של הזאב

או החתול, אולם לכן הן גם אכזריות יותר, ואינן חפות מצימאון הדם ומתאוות הנקם. וודאי יודעים אתם מניסיונכם, כי שפה מורכבת ודעת מפותחת אין הן בהכרח ערובה לחכמה גדולה, או לכל הפחות להיעדרה של בורות. מלחמה התרגשה עליכם זה עתה, יקירי, ועיקרה נסמך על בורותם של אלה שתמכו בה, ושעתידים לתמוך בשכמותה, אלא אם ייגאלו מעיוורונם.

אין בכזונתי להיכנס בנבכי המהלכים הפתלתלים של מלחמה זו או אחרת, מכיוון שחפץ אנוכי במבט נרחב יותר, על סוגיית הלחימה בכללותה. מן הסתם, ייקצר מכתב זה מלחדור בכל פרטי הפרטים של סיפורי העימותים האנושיים, ובכללם אלה של עמנו, אך בוודאי אוכל להעביר אליכם רעיונות אחדים. ידוע ומובן מאליו, כי הביאורים שאעניק לכם כאן אודות מצבו של האדם, הנאלץ לעתים קרובות להילחם על קיומו, הנם בבחינת הכללה גסה ופשטנית. ברי לי כי לעתים נדרש אדם להגן על עצמו ועל קהילתו, ומאחר שלא תמיד מונחת בפניו הברירה ייאלץ להשית מעשים איומים ונוראיים על זולתו. אולם, כפי שתיווכחנה עיניכם בפסוקים שלהלן, סבורני כי מרבית מצבי הלחימה של האדם ברי מניעה המה, ולו רק היו כל בני העמים מאמצים דעתה של תורתנו, היה בכך די כדי לצמצם באופן ניכר את מקרי ההרג והסבל המאפיינים באופן כה מובהק את תרבותנו.

כתבתי לכם זה מכבר כיצד מניחה תורתנו את המציאות של ימינו, כלא יותר מפרשייה קצרה נוספת בסיפורה המתמשך של האנושות. יחד עם ההכרה כי לא ניתן לנו, בני האדם, לחמוק מאחיזתה של ההיסטוריה, מציעה דרכנו את האפשרות לשינוי משמעותי בנתיב שבו צועדים אנו בקרבה. זאת מתוך התבוננות מושכלת במהלכי ההיסטוריה לצד הבנה מעמיקה של האופן שבו נתפסת המציאות בתודעתנו, וכיצד זה יש לנו לטפס במעלה

סולם ההתפתחות האנושית, ולהתעלות מעל לאותה תפיסה לשונית מפוצלת, המחלקת את העולם לניגודים ולהפכים. והרי בזו מהותה של תורתנו, ובמידת מה עסקו בכך כמה וכמה מאיגרותינו הקודמות - שחיו של האדם נחלקים לשלושה שלבים, ונכונים המה גם לתיאור שלושת מצביו האפשריים (ומובן שיתערבו ביניהם, ויודעים אנו כי אין אחד מהם שאינו נטמא באחרים):

השלב הראשון, נוהגים הבריות שבקרבתנו לכנותו האדם החייתי; כמוהו כאדם ואישה הקדמונים בטרם התפתו לטעום מפרותיו של עץ הדעת. אדם זה הוא כאותה הבהמה אשר העולם בבחינת אחדות אחת עבודה, ולא דרו בו הטוב והרע או הטמא והטהור, כי אם רק מה שיש להיזהר ממנו ומה שניתן לאוכלו (וראו ההבדל ביניהם: שמה שיש להיזהר ממנו הוא בבחינת איום במוות, ומה שניתן לאוכלו הוא בבחינת הענקת חיים - אך יהיו אלה מוגדרים "טוב" או "רע" רק משיינתן להם מעמד סמלי בידי התרבות).

האדם החייתי, משול הוא לתינוק או לילד שטרם רכשו השכלה תרבותית כלשהי, והם נסמכים על חושיהם בעולם כחיה, ומגיבים לכל עניין בעתו המיידית. אדם זה לא רבה בו הידיעה, ואם ישנה כלל אזי חפה היא מספקנות (אם כי לא מסקרנות), והוא כבעל חיים אשר אילפוחו דעת אסור ומותר. ברייה זו היא המושלמת לחיול ולהקרבה, מפאת שכמעט ואינה שואלת שאלות והיא מגיבה לאותן התניות שלימדוה מאלפיה, על פי הכאב ועל פי העונג שהם מסבים לה. האדם החייתי טרם הכיר במעמדם המורכב של הסמלי או הטקסי, וניכר בו שהוא חי על פי היש (שאינו מכיר בהיעדר, אלא במה שישנו. להמחשה: אין החיה יודעת לספר כמותו של היעדר; עבודה מה שישנו ישנו ומה שאיננו איננו).

השלב הבא על פי תורתנו, הוא זה הקרוי האדם האלוהי. כמוהו כאדם ואישה הקדמונים אשר טעמו מעץ הדעת ויודעים המה טוב ורע כאלוהיהם. במה שמכונה חיי הרוח וההשכלה, מבחינת הבינה והדעת, מפצל האדם האלוהי אחדות זו של החיה שדיברנו בה קודם לניגודים ולהפכים לשוניים, ועל פיהם מחלק את מציאות העולם למה שאפשר להתנהל בו באמצעות השכל. כלומר עבודו נחלק העולם באופן שכלתני למה שהוא טוב ומה שהוא רע, מה שיפה ומה שמכוער, מה שטהור ומה שטמא, מה שמותר ומה שאסור, מה שהוא כן ומה שהוא לא, מה שהוא יש ומה שהוא אין.

אדם זה נסמך על אמונה בהשכלתו או בדתו (יש לו, לאדם זה, את אלוהיו גם אם יכחישם בכל תוקף), והוא פועל על פי חוקיות וסדר שהם בבחינת אמת עבודה, שאין בלתי. זהו האדם התרבותי במובנה המובהק של המילה, שכן השכלתו נרכשה לו מתרבות האדם ההיסטורית, והוא הורגל בדרך המחשבה הניגודית המאפיינת את האדם עוד מראשית ימי התפתחות הלשון. שלא כמו האדם החייתי, זה האלוהי מכיר גם באין, ויודע להעניק לו משמעות כמותית ומעמד סמלי.

לא יהיה זה שגוי בהכרח להניח, כי ברייה זו, דווקא היא המסוכנת ביותר לזולתה; מפני שלעתים לא רחוקות אכזריותה כלפי מי שאינם חולקים עמה את אמונותיה, אינה יודעת רסן. אדם זה אינו נחתן בזעם החייתי לבדו, ולפרקים פועל הוא מתוך איבה שידע היטב להצדיקה באמצעים מוסריים, תוך שימוש בהשכלתו התרבותית והמדעית. בערמומיותו, ינחיל השנאה בנקל גם לשלוחיו, החייתיים ממנו, על מנת שישרתו היטב את מטרתו בשליחותם.

והשלישי מהו? כינויו בן-כלאיים, והוא זה אשר מכינים אנו את בני האדם בעזרת תורתנו, בבחינת הכלאתם של הקודמים זה בזה. כמוהו כאותו נחש הקדמוני, היודע טוב ורע והוא מתהלך ביניהם, בין הדעת והאי-דעת, בין ההשכלה ובין הטבע, בין האלוהים והחיה. בן-הכלאיים לעולם מרחיב הדעת וההשכלה והוא מכיר את הפיצול הלשוני בחירות ולא משעבוד. מודע לקיומם של הגבולות הוא נודד ביניהם ומשתמש בהם למטרותיו.

ובמה עסקו איגרותינו הקודמות אם לא בברייה זו, בתפיסת עולמה המורכבת, בתודעת הספק שלה, בהשכלתה הנרחבת וביצירתה החייתית? שהרי זה האדם אשר עבר את שלב החיה ואת שלב האלוהים, והוא יודע מזה וגם מזה, ובעזרת תורתנו עושה שילוב יפה לשני אלה. יצור מסוג זה, אין לו שחור ואין לו לבן, לא טמא ולא טהור, לא רע ולא טוב. אולם, ובכך טמונה גדולתו, מכיר הוא בכל אלה (כפי שמכירים אנו בניגוד המדומה שבין החייתי לאלוהי), ומודע היטב לסמליותם ולהכרח שבקיומם הדמיוני.

ומדוע שאביא כעת את כל הדברים האלה, ולמה צעו בעת שנקפו אותי הרהורים אודות המלחמה? מפני שבעתות דוגמת זו, ניכרות בהחלט תכונותיהן של בני האדם, ונקל להבחין ביניהם; מי פועל כחיה ומי כאלוה, מיהו המציית ומיהו המצווה את הציות. ואף שבעת לחימה ברורים המדרג החברתי והבדלי המעמדות ביניהם, לא זה ולא זה שואלים שאלות, ואף שספקות קטנים נעורים בקרבם מדי פעם, האמת הגדולה ברורה לשניהם; האחד מציית למה שהאחר מאמין, ואמונתו של זה תגבר משיראה כי מצייתים לו הרבה.

וודאי שמתם לבכם לעובדה כי מרבית העימותים שהתרחשו בין בני האדם לאורך אלפי השנים האחרונות, אף שהיו קשורים

באופן ישיר לענייני שליטה בשטחי מחייה, שורשיהם נעוצים באמונות דתיות שונות, לפחות למראית העין (כלומר שלעתים משמשות אמונות אלה, לא יותר מכלי לשליטה ולשכנוע של ההמון בהכרח שבלחימה שהוא נשלח להקריב בה את עצמו). עימותים אלה מתנהלים לאורם של אותם ערכים ניגודיים שדיברנו בהם זה מכבר, כאשר כל צד בעימות מאמין אמונה עזה בעדקת דרכו, ובאמיתותו של האור המואצל עליה מנשגבותם של אליליו המקומיים (לעומת הצד האחר, המהלך, כמובן, בחשיכה).

למן הרגע שבו, בכוחה של האמונה, שוכנע ההמון בעדקתם של שולחיו, קצרה הדרך לנכונותו להקריב את חייו ואת חייהם של שכניו שמעבר לגבול. הקרבה זו, שלעתים רחוקות מתבצעת לשם צרכי הישרדות והגנה אמיתיים (שהנם טהורים ממניעים אחרים), אין היא שונה מאותם אלפי קרבנות אדם שהוקרבו לאורך ההיסטוריה על מזבחותיהם של אלילים שונים ומשונים ברחבי העולם התרבותי. מה שאנו עדים לו בשנים האחרונות, רעיי, בפרט בסבב הלחימה האחרון אך גם באלה שיבואו אחריו, הוא התעוררותם של האלים הגדולים באזורנו. בהיות להם מאמינים לרוב, עודם שולטים בארץ ביד רמה, ובכלל זה גם בנו, אלה המתכחשים לקיומם הממשי.

הקצנה זו, של אותן תפיסות דתיות מסורתיות, אינה מתעוררת כעת, אלא בשל האופן שבו סומאו עיני ההמון במשך הדורות האחרונים על ידי המוסדות השונים אשר שלטו עד לא מכבר בכמות המידע המגיע אל בני האדם ובאיכותו. טיפוחן של הבורות ושל האדישות האנושית שגשג בשנים האחרונות בשל התאווה האנושית לממון ולכוח, וכעת השלכותיו מרימות את ראשן המפלצתי.

על כן, רעי, כה דחופה המשימה להפיץ אותם רעיונות הטמונים בתורתנו, למען ייטמאו בני האדם זה בזה, ולמען ירבו בני הכלאים כפי שנדברנו בהם באיגרת זו, ותגאל האנושות מעיוורונה.

בברכה,

בעל הלו"ע.